

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

Praha 2016

Bc. Barbora Závodská

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Barbora Závodská

Finská škola a typologická klasifikace folklorní prózy

The Finnish School and Typological Classification of Folk Narrative

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

Poděkování:

Mé poděkování patří panu doc. Šalandovi za odborné vedení a pomoc při zpracování diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala panu R. Valjusovi z biografického oddělení *Společnosti pro finskou literaturu (SKS)*, který mi poskytl přístup do jejich databáze a poskytl cenné rady pro práci s ní. V neposlední řadě děkuji pracovníkům depozitáře *Varastokirjasto* kteří mi vyšli vstříc nad rámec svých povinností, a to včetně digitalizace a vyhledání některých nezbytných textů a korespondence.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 26. 6. 2016

.....
Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

historicko-geografická metoda, motiv, typ, Aarne-Thompsonova klasifikace, folklorní próza, Antti Aarne, Julius Krohn, Kaarle Krohn

Klíčová slova (anglicky)

historic-geographic method, motif, type, Aarne-Thompson classification systém, folk narrative, Antti Aarne, Julius Krohn, Kaarle Krohn

Abstrakt (česky)

Diplomová práce detailně mapuje počátky finské vědecké folkloristiky, které jsou spjaty s utvářením tzv. finské školy ve folkloristice a vznikem historicko-geografické metody. Vymezuje její specifika, teoretická východiska i praktické aplikace. Dále se práce zabývá prací finské folkloristky Satu Apo, která pro studium folklorní prózy využila emickou jednotku a vlastní systém strukturální klasifikace.

Abstract (in English)

The Master's Thesis surveys the origins of academic folkloristics in Finland characterised by the birth of so called Finnish school of folkloristics and historic-geographic method. It breaks down the method's specifics, theoretical starting points and practical applications. The thesis is also concerned with the work of Finnish folklorist Satu Apo who uses emic units and her own structural classification for studying folk narrative.

Obsah

1. Úvod.....	9
1. 1 Terminologické otázky.....	11
1. 2 Zhodnocení literatury.....	12
2. Kalevala a romantický nacionalismus.....	14
2. 1 Počátky hledání kalevalské domoviny.....	15
2. 1. 1 Von Becker – Lönnrot – Krohn	16
3. Julius Krohn – Lönnrotův žák.....	18
3. 1 Vztah s Lönnrotem.....	19
3. 2 Krohn jako folklorista.....	21
4. Zahájení „debaty století“ a změna paradigmatu.....	22
4. 1 Migrační otázka.....	23
4. 2 Zrod lokálně-historické metody.....	25
4. 3 Kde se narodila Kalevala?.....	26
5. Přenesení těžiště zájmu na prozaický folklor.....	29
5. 1 První badatelské období Kaarla Krohna.....	30
5. 2 Prozaický folklor a historicko-geografická metoda.....	32
5. 2. 1 Česká stopa v Krohnově práci.....	34
6. Komparativní metoda a zvířecí pohádky v tehdejší Evropě.....	36
7. Historicko-geografická metoda v teoretické rovině.....	39
7. 1 O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti.....	39
7. 2 Die folkloristische Arbeitsmethode.....	41
8. Vliv historicko-geografické metody na vznik a počátky finské muzikologie.....	45
9. Katalogizace materiálu.....	47
9. 1 První pokusy.....	47
9. 2 Katalog pohádkových typů, 1910.....	48
9. 3 Další katalogy pohádek.....	50
10. Raná evropská recepce finské školy.....	52
10. 1 Albert Wesselski.....	53
10. 1. 1 Reakce na Wesselského kritiku.....	53

10. 2 Kritika z Ruska.....	55
11. Opozice k typologické klasifikaci folklorní prózy.....	58
11. 1 Narativní makrostruktury.....	59
11. 2 Klasifikace pohádkových typů.....	60
11. 3 Satu Apo vs. Aarne.....	62
12. Závěr.....	64
13. Zdroje.....	67
13.1 Internetové zdroje.....	67
13.2 Literatura.....	68

1. Úvod

Předmětem diplomové práce je problematika z historie finské folkloristiky, konkrétně finská škola, její počátky a východiska a související otázka typologické klasifikace folklorní prózy. Tohoto v podstatě rešeršního tématu jsem se dotkla již ve své bakalářské práci Morfologická analýza pohádek, kde ale byla historicko-geografická metoda nahlížena převážně perspektivou jejího největšího kritika, ruského folkloristy Vladimira Proppa. Pro detailní představení finské školy tak nezbyl prostor, což mě přivedlo na myšlenku věnovat jí práci diplomovou.

Diplomová práce má tedy za cíl zmapovat počátky finské školy, které jsou úzce spojeny s počátky finské, vědecky orientované folkloristiky. Rozdělíme-li historii finského folklorního výzkumu do vývojových období podle Kalevaly, tak práce mapuje zejména dobu pokalevalskou s nezbytnými přesahy do předcházejícího, kalevalského období charakterizovaného romantickým nacionalismem.¹ Důvodem těchto přesahů je zejména Julius Krohn, jehož ranější práce tam nepochybně patří – teprve se změnou vnímání Kalevaly jako historického zdroje, kterou Julius Krohn do větší míry inicioval, se přesouváme do doby pokalevalské (až do 20. let 20. století), do doby, která bývá také označována jako první zlatý věk finského výzkumu lidové slovesnosti.² Tímto obdobím také práce končí, za mezní datum je brán rok 1928, kdy americký folklorista Stith Thompson vytvořil revizi a anglojazyčný překlad Aarneho Katalogu pohádkových typů.³ Z novějších prací vzniklých na půdě finské školy je v diplomové práci diskutována pouze monografie z pera finské folkloristky Satu Apo The Narrative World of Finnish Fairy Tales. Satu Apo vypracovala klasifikaci, která není typologická, ale má blíže k Proppově morfologii či ke strukturalistickým klasifikacím folklorní prózy, a právě v opozici k Aarneho systému je zde práce představena.

Diplomová práce je strukturována do několika kapitol. Po poskytnutí nezbytného kulturně-historického přehledu o Finsku 19. století následují kapitoly věnující se Kalevale jako hlavnímu předmětu finského folklorního bádání. Zde je pozornost soustředěna zejména na otázku kalevalské domoviny, a to z toho důvodu, že její hledání a z něj vyplývající polemiky zaměstnávaly finské folkloristy po mnoho desetiletí (hovoří se o „debatě století“) a

¹ RICHMOND, W. EDSON. The Study of Folklore in Finland. *Folklore Research around the World: A North American Point of View*. Bloomington: Indiana University Press 1961. p. 325

² APO, SATU. Aarne, Antti. *Biografikeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* [online] Dostupné z: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4431/> [4.2.2016]

³ Český překlad Aarneho práce zatím neexistuje, práce je v češtině známá pod názvem *Katalog pohádkových typů*.

přivedly Julia Krohna k vypracování nové metody studia slovesného folkloru, ze které se pod taktovkou jeho syna stala o několik let později historicko-geografická metoda. Ač je za otce historicko-geografické metody pokládán Julius Krohn, respektive jeho syn Kaarle, práce žádného z nich nevznikala v izolaci. Oba byli v kontaktu s předními badateli své doby a inspirativní vlivy na utváření koncepce historicko-geografické metody můžeme vysledovat i u jejich současníků. Julius Krohn byl žákem E. Lönnrota a kolegou Axela A. Borenia (později Lähteenkorvy) – dvou folkloristů, kteří se otázkou původu Kalevaly zabývali a v případě Borenia i zpracovali jazykově založenou metodu pro jeho nalezení. Kaarle Krohn zase v mnohém navazoval na práci svého otce, a to až do té míry, že je mnohdy nemožné určit, kdy končí myšlenky Julia a začínají myšlenky Kaarla.⁴ V případě Kaarla Krohna se práce omezuje pouze na jeho výzkumy ohledně folklorní prózy, a to zejména kvůli šíři jeho vědeckého působení, které zahrnovalo folklorní poezii, prózu i drobné folklorní žánry. Ze stejných důvodů je omezeno i představení badatelské činnosti A. Aarneho – kapitoly věnované typologické klasifikaci folkloru se zabývají jen klasifikací folklorní prózy, respektive pohádky, do roku 1928; důvodem tohoto časového vymezení je fakt, že katalogů vznikla, hlavně po Thompsonově překladu a revizi, celá řada a není v možnostech ani cílech práce je zde všechny představit, ale i skutečnost, že otázka typologické klasifikace byla v českém akademickém prostředí již zpracována, naposledy Janem Lufferem v práci Klasifikace folklorní prózy z roku 2011.⁵

Anotovaná bibliografie katalogů pohádkových typů a motivů vyšla např. roku 1987 pod názvem Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography, jejím autorem je americký folklorista David Azzolina.⁶ Azzolinovu práci o dva roky později kriticky zrecenzoval a doplnil o opomenuté katalogy Hans-Jörg Uther pro *Journal of American Folklore*.⁷ Uther je autorem i další studie nabízející přehled a zhodnocení katalogů sestavených po roce 1980 Type- and Motif-Indexes 1980-1995: An Inventory⁸ a v neposlední řadě je také tvůrcem poslední revize Katalogu pohádkových typů publikovaného roku 2004 pod názvem The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography.⁹ Další

⁴ HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968

⁵ LUFFER, JAN. Klasifikace folklorní prózy. [disertační práce]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 2011

⁶ AZZOLINA, DAVID S. Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography. New York: Garland 1987

⁷ UTHER, HANS-JÖRG. Reviewed Work: Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography by David S. Azzolina. *The Journal of American Folklore*, Vol. 102, No. 406, Vietnam. 1989. p. 479–484

⁸ UTHER, HANS-JÖRG. Type- and Motif-Indexes 1980-1995: An Inventory. *Asian Folklore Studies*, Vol. 55, No. 2. 1996. p. 299–317

⁹ UTHER, HANS-JÖRG. The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 2004

bibliografie poté pochází z pera Hedy Jason, jež sestavila přehled katalogů do roku 1992 a doplnila ho o návrhy standardů pro tvorbu katalogů.¹⁰

1. 1 Terminologické otázky

Práce se soustředí pouze na pohádku, kterou Aarne v prvním vydání Katalogu pohádkových typů rozdělil do několika kategorií: první skupinu tvoří zvířecí pohádky, následují pohádky kouzelné, legendární, novelistické, pohádky o hloupém čertovi a různé skupiny žertovných a kumulativních pohádek. Pojmem typologická klasifikace se poté rozumí klasifikace, která se opírá o syžety pohádek, jež jsou označeny jako typy. Jejich základ tvoří úplné vyprávění složené z motivů – typ je tedy komplexem motivů, nejmenších jednotek příběhu.¹¹

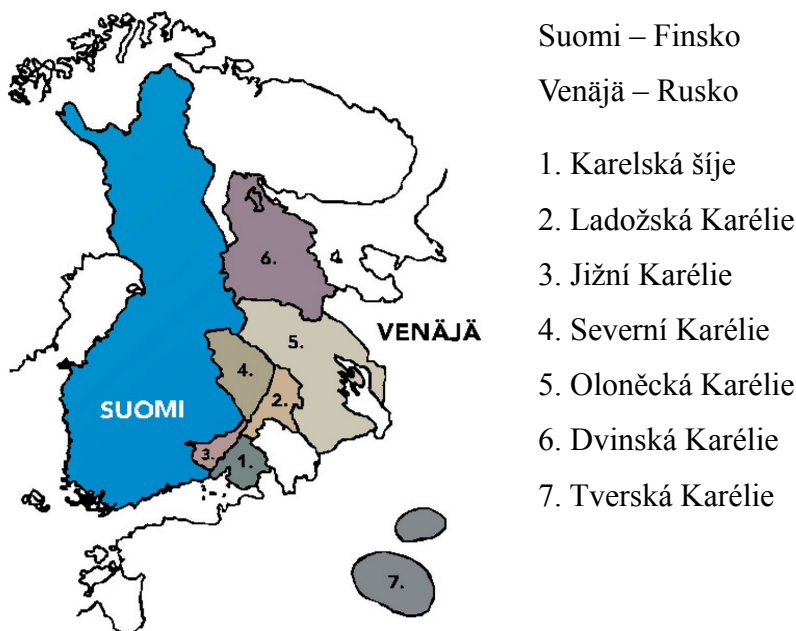
Finská škola se velkou měrou zabývala migračními procesy na finském území, je tedy nezbytné stručně přiblížit i geografii Finska, respektive Karélie. Samotná Karélie se rozděluje na finskou a ruskou část. Finská Karélie (*Suomen Karjala*) v sobě zahrnuje dvě provincie, a sice Severní Karélii (*Pohjois-Karjala*) a Jižní Karélii (*Etälä-Karjala*), které jsou nejuvýchodnějšími finskými provinciemi. Jejich západními sousedy jsou provincie Savo (Severní i Jižní) a Kymenlaakso, severním sousedem je provincie Kainuu. Ruská Karélie (*Venäjäin Karjala*), označovaná také jako Daleká Karélie, je tvořena převážně Karelskou republikou, která se dělí na následující oblasti: na severu je Dvinská Karélie zvaná též Viena (*Vienan Karjala*), Oloněcká Karélie (*Aunuksen Karjala*) je ve střední části Karelské republiky a na jihu je Ladožská Karélie (*Laatokan Karjala*).

¹⁰ JASON, HEDA. Motif, Type and Genre. A Manual for Compiling of Indices & A Bibliography of Indices and Indexing. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 2000

¹¹ THOMPSON, STITH. The Folktale. Berkeley: University of California Press 1977. p. 415

Mapa znázorňující jednotlivé oblasti Karélie

Obrázek 1. Karélie¹²

Suomi – Finsko

Venäjã – Rusko

1. Karelská šíje

2. Ladožská Karélie

3. Jižní Karélie

4. Severní Karélie

5. Oloněcká Karélie

6. Dvinská Karélie

7. Tverská Karélie

1. 2 Zhodnocení literatury

Bez nadsázky lze říci, že Julius i Kaarle Krohn byli oba velmi plodnými spisovateli a největším problémem tak není nedostatek pramenného materiálu nýbrž jeho nadbytek. Mojí snahou tak bylo vybrat opravdu jen zásadní díla obou folkloristů a nezahltit práci diskuzí nad studii, které nepřinášely již nic nového. Stěžejním dílem Julia Krohna je Suomalaisen kirjallisuuden historia [Historie finské literatury], která je výsledkem jeho celoživotního studia Kalevaly, ale pro ilustraci Krohnova badatelského vývoje bylo potřeba seznámit se i s jeho ranějšími pracemi. Finský národní depozitář *Varastokirjasto* mi umožnil přístup k jejich sbírce periodik vycházejících v 19. století a na začátku 20. století na území Finska, díky němuž jsem měla k dispozici veškeré J. Krohnovy publikované texty a část studií publikovaných Kaarle Krohnem.

Nejnámější kniha Kaarla Krohna je patrně Die Folkloristische Arbeitsmethode, ale v kontextu s jeho dalšími díly považuji její význam za přeceňovaný. Zabývala jsem se proto

¹² Obrázek 1. Karélie http://prokarelia.net/images/karjalat_i.jpg [4.2.2016]

hlavně studií Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista¹³ [O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti], neboť se jedná o první Kaarlovu studii zabývající se historicko-geografickou metodou v teoretické rovině, v aplikované formě byla metoda představena již v Kaarlově absolventské práci.

Ve většině případů, nebyla-li jsem limitována jazykovými znalostmi, jsem vycházela ze zdrojů psaných v originále, nejčastěji tedy ve finštině. Výjimkou jsou ruští folkloristé, u nichž jsem se musela spolehnout na překlady či na informace ze sekundárních zdrojů. Z anglického překladu jsem vycházela i v případě monografie finské folkloristky Satu Apo, neboť finský originál její disertační práce Ihmesadun rakenne [Struktura kouzelné pohádky] jsem neměla k dispozici. Není-li tedy uvedeno jinak, jsou všechny překlady citací mé vlastní.

Citované novinové články ze *Suomen Kuvalehti* jsou v originále psané frakturou, kterou jsem pro účely citací převedla do běžného fontu používaného v práci. Pravopis tehdejší finštiny jsem ve všech případech zachovala.

¹³ KROHN, KAARLE. Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista. *Valvoja*, 2. 1909

2. Kalevala a romantický nacionalismus

V úvodní části bylo uvedeno, že ranou historii finského folklorního výzkumu lze rozdělit do tří vývojových období, jejichž společným jmenovatelem je Kalevala. Kalevalské období, které ve Finsku časově koresponduje s projevy romantického nacionalismu, se počíná prvním vydáním Kalevaly, tedy rokem 1835. Jsou-li dějiny finské folkloristiky záležitostí zejména vůdčích osobností, tak v kalevalském a předkalevalském období udávali tón finskému bádání intelektuálové působící nejprve na univerzitě v Turku a po jejím požáru na univerzitě v Helsinkách. Hovoří se o tzv. helsinském romantismu, jehož hlavními představiteli byli členové *Lauantaiseura*¹⁴, mezi nimiž byl i Elias Lönnrot, v mnohém navazující na svého učitele a vedoucího absolventské práce v Turku, Reinholda von Beckera.

Reinhold von Becker byl členem obdobné společnosti, předchůdkyně *Lauantaiseura*, založené roku 1815 na univerzitě v Turku. Takzvaná *Aura-Seura* v sobě sdružovala studenty univerzity, mezi nimiž byli přední intelektuálové té doby zajímající se o finský folklor. Avšak i tento spolek vyrostl na základech spolku staršího; jeho předchůdkyní byla tajná univerzitní společnost *Aurora-Seura*, založená H. G. Porthanem a působící v letech 1700 – 1779.¹⁵

Na obou univerzitách bylo známo dílo Johann Gottfried Herdera a Fr. Schlegelina, stejně jako Macphersonovy Ossianovy zpěvy. Herderovo nazírání na lidovou poezii mělo značný vliv na formování romantického nacionalismu ve Finsku.¹⁶ Herder byl přesvědčený, že první lidová básníci byli ve skutečnosti historiky popisujícími skutečné události a teprve v čase se původní význam ztratil. Na základě této myšlenky se poté vytvořila představa, že lidová poezie by mohla sloužit jako nástroj pochopení minulosti a jejím prostřednictvím by mohly být získány jinak nenávratně ztracené informace o dávných dějinách. Druhou stěžejní myšlenkou Herderovy filosofie bylo přesvědčení o existenci tzv. národního charakteru či národní duši, která se nejvíce projevuje právě v lidové poezii: „*Poetry is the expression of the weaknesses and perfections of a nationality, a mirror of its sentiments, the expression of the highest to which it aspired.*“¹⁷ Univerzitním studentům byla zároveň známa i teorie německého filologa Friedricha Augusta Wolfa, podle níž sestavil Homér své eposy z původně

¹⁴ Spolek studentů a vyučujících při univerzitě v Helsinkách.

¹⁵ ORAMO, ILKKA. Musiikinhistoria verkossa. Sibelius Akatemia. [online] Dostupné z: http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=suomi_vapaudenaika3 [23.3.2016]

¹⁶ WILSON, WILLIAM A. Herder, Folklore and Romantic Nationalism. *Journal of Popular Culture*, No. 6. 1973. p. 819–835

¹⁷ In. WILSON, WILLIAM A. Herder, Folklore and Romantic Nationalism. *Journal of Popular Culture*, No. 6. 1973. p. 819–835

samostatně existujících zpěvů.¹⁸

Herderova filosofie, obliba Ossianových zpěvů a Porthanova díla De Poesia Fennica a znalost kritického Wolfova díla Prolegomena ad Homerum – to vše vyvolávalo stále silnější potřebu vlastního finského eposu. Tuto myšlenku jako první vyjádřil Carl Axel Gottlund, mj. autor první sbírky finské lidové slovesnosti Pieniä runoja Suomen pojille ratoxi [Básničky pro radost finských chlapců], ve své kritice díla německého historika Friedricha Rühnsa Finnland und seine Bewohner [Finsko a jeho obyvatelé], publikované v *Svensk Litteraturtidning* roku 1817.¹⁹ Gottlund zde píše, že uspořádáním finských lidových písní by mohlo vzniknout dílo na úrovni Homéra, Ossiana nebo Písně o Nibelunzích, které by vzbudilo trvalý obdiv. Stejný názor zastával i Lönnrotův učitel Reinhold von Becker, jenž Lönnrota pobídl k sestavení takového eposu a dokonce mu věnoval část svých sesbíraných básní o Väinämöinenovi. Lönnrot se úkolu chopil a výsledek netřeba detailněji představovat – roku 1835 vyšla první verze karelofinského eposu Kalevala s cílem ukázat bohatství finského jazyka a vytvořit půdu pro vybudování mýtických dějin finského národa v duchu výše diskutované herderovské koncepce národa.

2. 1 Počátky hledání kalevalské domoviny

Herderova filosofie měla rozhodující vliv na způsob vnímání lidové slovesnosti v podstatě až do posledních desetiletí 19. století a její optikou byla nahlížena i Kalevala, respektive otázka jejího původu, v kalevalském období formulována takto: „Kde přesně ve *Finsku* kalevalské runy vznikly?“ Tato otázka zaměstnávala většinu folkloristů, ať už z okolí Lönnrota nebo Krohna, ale až do 70. let 19. století všichni zastávali v podstatě stejnou pozici a v duchu romantického nacionalismu hledali domovinu Kalevaly v Karélii, tedy v místech, kde Lönnrot runy sbíral.

¹⁸ HEJKALOVÁ, MARKÉTA in ČERMÁK, JAN. Kalevala Eliase Lönnrota a Josefa Holečka v moderní kritické perspektivě. Praha: Academia 2014. s. 14

¹⁹ ČERMÁK, JAN. Kalevala Eliase Lönnrota a Josefa Holečka v moderní kritické perspektivě. Praha: Academia 2014. s. 14

2. 1. 1 Von Becker – Lönnrot – Krohn

Reinhold von Becker byl Lönnrotovým vyučujícím na turkuské univerzitě a zároveň tím, kdo jako první vyslovil domněnku, že karelské runy jsou dochovanými fragmenty jednoho prvotního celku. V letech 1820 – 1822 působil jako redaktor novin *Turun Viikkosanomat* [Turkuský týdeník], které založil. V roce 1819 se společně s Arwidssonem vydal na cestu do ruské Karélie, finského Laponska a do provincie Severní Pohjanmaa za výzkumem nářečí, během kterého sbíral i lidovou poezii. Výsledky sběru poté uveřejnil v *Turun Viikkosanomat* ve studii nazvané Väinämöisestä [O Väinämöinenovi]; básně v ní publikované dal poté Lönnrotovi, jemuž posloužily jako základ pro absolventskou práci.

Väinämöisestä obsahuje básně věnované Väinämöinovi, o nichž se von Becker domnívá, že popisují historickou postavu, která byla některými zaměněna s božstvem (*yksinkertaiset, jotka piti häntä Puoli-Jumalana / prostý lid, který ho považoval za polovičního Boha*). Von Beckerova představa byla seskupit básně do jednoho většího celku na základě osob, o kterých pojednávají. Tohoto systému se z počátku držel i Lönnrot, když vydal kratší dílo věnované pouze Väinämöinenovi, než zjistil, že se ze sesbíraných básní postupně rýsuje ucelenější dílo. Okolo hlavní postavy je uspořádána i Lönnrotova závěrečná magisterská práce z roku 1827, která je i jeho první prací věnovanou kalevalským tématům. Z názvu De Väinämöine priscorum Fennorum numine [O Väinämöinenovi, božstvu dávných Finů] je patrné, že se o Väinämöinovi mluví ještě jako o božstvu, ale jak bylo řečeno výše, von Becker měl historizující pohled na folklor, což je pozorovatelné i v Lönnrotově textu. Samotná práce, z níž se dochovala jen první část (druhá byla zničena při požáru univerzity v Turku²⁰) pro nás není příliš zajímavá, neboť se jedná spíše o soupis tehdejších poznatků.

Otázce původu run se zde Lönnrot příliš nevěnuje, poznamenává pouze, že se o původu Väinämöinena z ústní tradice moc nedovídáme (*ubi locorum natus sit Väinämöinen ex traditionibus veterum definiri haud quidem potest²¹*), ale že je nutné jeho rodné místo hledat ve Finsku a sousedních oblastech (*locum ejus natalem aut in Fenniae aut in adjacentium terrarum boreali plaga esse quaerendum²²*). Ani záležitosti místa vzniku kalevalské poezie se Lönnrot nikde detailněji nezabývá. Jeden z mála textů ozřejmujících jeho postoj k této problematice můžeme nalézt v jeho předmluvě k prvnímu kompletnímu vydání

²⁰ HAAVIO, MARTTI. Elias Lönnrot. *Leading Folklorists of the North: Biographical Studies* (edited by Dag Strömbäck). Oslo: Universitetsforlaget 1971. p. 2

²¹ LÖNNROT, ELIAS. De Väinämöine priscorum Fennorum numine. Väitöskirja [online]. 1827. p. 2
Dostupné z: <http://neba.finlit.fi/kirjasto/digi/index.php?pagename=teokset-nimio&set=328> [25.5.2015]

²² LÖNNROT, ELIAS. De Väinämöine priscorum Fennorum numine. Väitöskirja [online]. 1827. p. 3
Dostupné z: <http://neba.finlit.fi/kirjasto/digi/index.php?pagename=teokset-nimio&set=328> [25.5.2015]

Kalevaly, v tzv. Uusi Kalevala [Nová Kalevala] z roku 1849.²³ Jedná se o text skromného rozsahu, ve kterém se přiklání k názoru, že kalevalské runy vznikly v Karélii, v oblasti známé jako *Vienan Karjala* (Viena nebo Dvinská Karélie) a Finové, u nichž básně přetrvaly jsou potomky tamějšího národa ze silné a mocné říše Bjarmia²⁴: „*Montakin arvelua on näiden runojen syntyajoista ja paikasta ollut. Muita asianmukaisemmalle näyttää se, joka pitää niitä Permian vallan aikana syntyneinä Vienan (eli Valkean) meren kaakkoisrannoilla, taikka niiden isojen järvien. Voikojärven, Oniekan ja Laatokan, seuduilla. / Bylo učiněno mnoho dohadů o místě a času narození těchto run. Vhodnější než ostatní se zdá ta myšlenka, která je považuje za zrozené na jihovýchodních březích Bílého moře v Bjarmii nebo v oblasti velkých jezer, Oněžského, Ladožského a Uikujärvi.*“²⁵ Zdá se, že toto je jediné Lönnrotovo vyjádření k tématu a kromě těchto slov nenabízí ani detailnější objasnění svého postoje a uvažování, které k tomuto závěru vedlo. S největší pravděpodobností se můžeme domnívat, že nepředpokládal žádnou velkou migraci run a přikláněl se tedy k názoru, že runy vznikly tam, kde je sesbíral, což je myšlenka, která ve svém základu přetrvala po několik desetiletí.²⁶

²³ HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968. p. 36

²⁴ Bjarmia nebo Perma je bájná země, možná pradomovina finského národa, ve které vznikla finská lidová epika. Badatelé se rozcházejí v názoru na její přesnou lokaci, ale převládá mínění, že se nacházela v Archangelské oblasti.
SIHVO, HANNES: Karjalan kuva: karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana. Helsinki: SKS 2003. s. 55

²⁵ LÖNNROT, ELIAS. Uusi Kalevala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1909. s. 4

²⁶ Missä Kalevala on syntynyt? [online]. Dostupné z: http://web.archive.org/web/20041103164118/http://www.muhos.fi/koivujatahtipaivat/missa_kalevala_on_syntynyt.htm [25.5.2015]

3. Julius Krohn – Lönnrotův žák

Předmluva ke Kalevale pochází z roku 1849 a o dvacet let později se myšlenka Dvinské Karélie jako místa vzniku kalevalských run dočká podpory od nejznámějšího Lönnrotova žáka, Julia Krohna. Julius Krohn se narodil 19.5.1835 ve Vyborgu (finsky Viipuri) do německé rodiny. Jeho dědeček opustil roku 1875 Pomořansko a zamířil do Petrohradu, kde založil pivovar a kde se i oženil; jeho vyvolenou se stala dcera tamějšího německého obchodníka Elisabeth Balser. V manželství se narodilo celkem sedm synů, přičemž otec Julia Krohna Wilhelm byl druhý nejmladší. V dospělosti následoval v kariéře svého otce a také pracoval v pivovaru. V roce 1834 se oženil s Julií Dannenberg, jejíž otec pocházel z Německa a matka byla dcerou finského pastora v Inkeri.

Julius Krohn se narodil rok po sňatku a vyrůstal v rodině, kde se běžně komunikovalo pěti jazyky – rodiče a tři nejstarší sourozenci mluvili německy, sestra Ottilie francouzsky, sestra Adele rusky a se služebnictvem se mluvilo buď švédsky nebo finsky. Roku 1844 se rodina natrvalo přestěhovala do blízkosti Vyborgu. Zde Julius studoval gymnázium, na kterém se věnoval i finštině, což mu dalo základy pro další studium finštiny a přivedlo ho po maturitě roku 1853 na univerzitu do Helsinek. Finštině ho vyučoval Elias Lönnrot, jehož přednášky navštěvoval také budoucí spisovatel Aleksis Kivi, se kterým se mladý Julius spřátelil a provedl jazykovou korekci jeho Sedmi bratří.

Univerzitní studia úspěšně zakončil finskojazyčnou prací Suomenkielinen runollisuus Ruotsinvallan aikana ynnä kuvaelmia suomalaisuuden historiasta²⁷ [Finská poezie v době švédské nadvlády a obrazy z historie finského nacionalismu], kterou předložil roku 1862. Krátce poté byl jmenován docentem finštiny a finské literatury a roku 1875 nastoupil po Gottlundově smrti na univerzitu jako přednášející, v roce 1885 byl jmenován profesorem.

Krohnovo působení se ale neomezovalo pouze na univerzitní půdu. Po mnoho let působil jako redaktor několika časopisů. Nejprve šlo o obrázkový čtrnáctideník *Maiden ja merien takaa* inspirovaný zahraničními velkoformátovými periodiky jako byl *The Illustrated London News* nebo *L'Illustration*. Po jeho skončení začal pomáhat fennomanskému

²⁷ Krohnova dřívější vysokoškolská práce *Kotimaalta: Suomalaisuutta [Z domova: Finstvi]* byla zároveň první vysokoškolskou prací psanou ve finštině.

Kirjallinen Kuukauslehti a roku 1873 začal pod jeho vedením vycházet časopis *Suomen Kuvalehti*. Krohn se věnoval i vlastní umělecké tvorbě a pod pseudonymem Suonio vydal několik básnických sbírek nebo pohádkovou knihu Kuun tarinoita [Měsíční příběhy].

Krohnovou první manželkou se roku 1862 stala Emma Nyberg, se kterou měl tři syny, a to Kaarla (1863–1933), Julia (1866–1868) a Ilmariho (1867–1960) a dceru Helmi (1871–1967). Manželství vydrželo až do Emminy smrti v roce 1875. Julius Krohn se znovu oženil o rok později s Minnou Lindroos a narodily se mu dvě dcery – budoucí spisovatelka Aino Kallas (1878–1956) a Aune (1881–1967). Jeho život ukončilo lodní neštěstí; 28. srpna 1888 vyrazil se sestrou Ottilií na výlet v otcově nové plachetnici, se kterou havarovali a Julius Krohn utonul. Tělo se podařilo objevit až po šesti dnech a zpráva o jeho úmrtí zářijovém pohřbu v Helsinkách se rychle objevila ve většině tehdejších novin.²⁸

3. 1 Vztah s Lönnrotem

Po celou dobu Krohnových studií působil na helsinské univerzitě jako profesor finského jazyka a literatury i Elias Lönnrot, jehož přednášky mladý Krohn navštěvoval. Vztah obou folkloristů nám ozřejmuje řada dopisů, které Julius Krohn posílal rodičům nebo sourozencům. V jeho korespondenci se Lönnrot poprvé objevuje 8. února roku 1854, kdy Julius informuje matku o svém záměru navštěvovat Lönnrotovy přednášky (*... aion kuunnella professori Lönnrotin luentoja, niinpiankuin hän alottaa / mám v plánu chodit na přednášky profesora Lönnrota, a to hned jakmile začnou*).²⁹ O týden později již píše o Lönnrotově příjezdu a slavnostním jmenování s proslovem, kterému naslouchalo přes 300 studentů a zpívala se budoucí finská hymna Maamme [Naše země]. Krohn také poznamenává, že se „proslýchá, že Lönnrot jen velmi neochotně vyměnil Kajaani za naše hlučné Helsinky. Snad mu celkové sympatie, kterých se mu zde dostává, budou do určité míry odškodněním.“ (*Sanotaan, että Lönnrot kovin vastahakoisesti vaihtoi rauhallisen Kajaaninsa meidän meluavaan Helsinkiimme. Toivottavasti yleinen osanotto, jota hänelle täällä osoitetaan, jossakin määrin antaa hänelle korvausta*).³⁰

Zajímavou kapitolu vztahu s Lönnrotem tvoří Krohnovo studium finštiny pod

²⁸ Pro příklad: Turun lehti (No. 102), Aamulehti (No. 109), Savo-Karjala (No. 71), Kotkan Sanomat (No. 37), Wiipurin Sanomat (No. 210), Sanomia Turusta (No. 211), Tampereen Sanomat (No. 107), Uusi Suometar (No. 210 A) nebo Suomalainen Wirallinen Lehti (No. 210).

²⁹ KROHN, JULIUS. Kirje äidille [Dopis matce]. 8.2.1854

³⁰ KROHN, JULIUS. Kirje äidille [Dopis matce]. 15.2.1854

Lönnrotovým vedením. První neurčitou zmínku o tom najdeme v dopise adresovanému rodičům z 8. března 1854: „Täydentääkseni suomenkielen taitoani olen ruvennut kirjoittamaan Lönnrotin johdolla, ja kun palaan kotiin, niin aion esittää teille pienen suunnitelman. Vielä en tahdo siitä sen enempää puhua, koska se riippuu kokonaan edistyksestäni (Dal jsem se do psaní pod vedením Lönnrota, abych si zlepšil znalost finštiny a až se vrátím domů, tak vám představím svůj malý plán. Ještě o ničem nechci více mluvit, neboť to záleží zcela na tom, jaké budu dělat pokroky).“³¹

Podrobnější informace ale poskytuje až dopis o rok mladší, a sice ze 14.3.1855. Zde Krohn popisuje, jak se zlepšil od minulého jara ve finštině, a to dokonce tak, že mu Lönnrot navrhl psát pro týdeník *Suometar*: „Tiedättehän, että viime keväänä kirjoitin professori Lönnrotin johdolla suomalaisia aineita, jotka näyttivät hyvinkin kirjavilta sen jälkeen kun hän oli korjannut niitä. Viime lukukaudella hänellä ei ollut aikaa; mutta joulun jälkeen on hän jälleen ottanut vastaan aineenkirjoittajia. Tänään vein ensi tekeleeni hänelle, ja ajatelkaahan, siinä oli vain muutamia vähäpätöisiä virheitä, niin, sanoipa hän minulle, että voisin tarjota kirjoitukseni Suomettareen, jotta se tulisi siinä julkaistuksi! Ajatelkaahan mikä kehoitus sellaiselta mieheltä! ... Lönnrotin neuvoa en aio seurata enkä antaa ainettani julkaistavaksi; sillä, kaikki kunnia hänen auktoriteetilleen, minun kirjoitukseni on sittenkin liian kypsytön, jotta päästäisin sen omin neuvoin ulos maailmaan. Istukoon vielä jonkun aikaa kotona ja odottakoon kunnes siivet ovat kasvaneet hiukan vahvemmiksi (Jistě víte, že minulé jaro jsem psal finské eseje pod vedením profesora Lönnrota; po jeho opravách vypadaly opravdu barevně. Minulý semestr neměl čas, ale po Vánocích už zase přijímá studenty. Dnes jsem mu přinesl svoji další práci a představte si, že v ní bylo jen pár nevýznamných chyb. Tak mi řekl, že bych ji mohl nabídnout periodiku Suometar, aby se mohla vydat. Jen pomyslete, jaké je to povzbuzení a od takového muže! ... Lönnrotovu radu, abych nechal svoji práci publikovat nemám v plánu poslechnout, neboť, se vším respektem k jeho úsudku, je moje práce příliš nevyzrálá, abych ji vyslal ven do světa. Necht' ještě chvíli sedí doma a čeká, až její křídla trochu zesílí).“³²

³¹ KROHN, JULIUS. Kirje vanhemmille [Dopis rodičům]. 8.3.1854.

³² KROHN, JULIUS. Kirje vanhemmille [Dopis rodičům]. 14.3.1854

3. 2 Krohn jako folklorista

Julius Krohn zahájil dráhu folkloristy v roce 1869³³ v periodiku *Kirjallinen Kuukauslehti* [Literární měsíčník] krátkým článkem nazvaným Väinämöisen ja Lemminkäisen asunnoista sekä Kalevala-runojen syntymäpaikoista [O bydlišti Väinämöinena a Lemminkäinena a o místech vzniku kalevalských run].³⁴ Jak název napovídá, zabýval se text původem kalevalských písní, ale byl napsán ještě pod vlivem Lönnrota přesvědčení o jejich domovině v jižní Karélii. Zároveň se však jedná o první i poslední Krohnovu studii vycházející přímo z Kalevaly, o čtyři roky se jeho pohled na kalevalskou problematiku radikálně změnil.

Krohn v úvodu textu shrnuje dosavadní debatu o původu run, která, jak již bylo poznamenáno, předpokládala jejich vznik v Karélii, ať už to bylo ve Vieně nebo v okolí řeky Vuoksi³⁵ a následně přidává i svůj názor. Krohn vychází z analýzy Väinämöinena jména. Finské slovo *väinä* znamená tišina, tedy úsek vodního toku, který má nízkou průtočnou rychlost. Takovým tokem mohla být řeka Väinä nebo Viena, ale Krohn se domníval, že je třeba hledat ještě někde jinde. Vodítkem bylo další pojmenování Väinämöinena, a sice Suvantolainen, přičemž slovní základ tohoto jména *suvanto* je významově stejný jako *väinä*, ale zároveň se jedná o název jezera Karelské šíje (česky Suchodolské jezero), které leží před ústím řeky Vuoksi do Ladožského jezera. Podobnou analýzou dalších výrazů pro Väinämöinena došel Krohn k závěru, že jeho domovina je v jižní Karélii na březích řeky Vuoksi. Zde je patrné, že v začátcích svého folkloristického bádání je Krohnovo uvažování o folkloru spíše historizujícího zaměření; předpokládal, že oba kalevalští hrdinové, Väinämöinen i Lemminkäinen, skutečně žili a písně s nimi spojené vznikly v místě jejich bydliště, což byl názor, který Krohn převzal od Eliase Lönnrota, jenž chápal lidovou slovesnost jako pramen umožňující poznat dávnou finskou minulost.³⁶

³³ HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968. p. 67

³⁴ KROHN, JULIUS. Väinämöisen ja Lemminkäisen asunnoista sekä Kalevala-runojen syntymäpaikoista. *Kirjallinen Kuukauslehti*, No. 1. 1869. s. 99–101

³⁵ Řeka v Ladožské Karélii ústící do Ladožského jezera.

³⁶ Stejného názoru byl i Lönnrotův učitel Reinhold von Becker.

BECKER, REINHOLD VON. Väinämöisestä. *Turun Viikkosanomat*, No. 10. 1819. s. 3–7

4. Zahájení „debaty století“ a změna paradigmatu

Začátek 70. let 19. století s sebou přinesl dva průlomové texty, a sice práci Axela Augusta Lähteenkorvy, v té době ještě nazývaného Borenius, Missä Kalevala on syntynyt? [Kde se narodila Kalevala?] a Krohnovu studii Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa [Estonské a obecně západofinské látky v Kalevale].

Průlomovost obou článků je dána jejich uvažováním v kontextu migrační teorie a v případě druhého textu změnou postoje ke Kalevale – Julius Krohn ji přestal vnímat jako vhodný výchozí bod pro studium lidové slovesnosti. Kaarle Krohn v knize Folklore Methodology uvádí, že k tomuto obratu v Krohnově badatelské činnosti došlo až na začátku 80. let 19. století při práci na Suomalaisen kirjallisuuden historia [Historie finské literatury]. Tehdy Julius Krohn provedl důkladné studium transkripcí run zaznamenaných Lönnrotem při jeho sběratelských výpravách a zjistil, že v Kalevale se vyskytující materiál není zachycen v lidové slovesnosti, což, dle slov Kaarla Krohna, *had completely shaken his [Julius'] faith in the reliability of the printed text as evidence.*³⁷ Přesto bychom ale mohli polemizovat a tvrdit, že určité náznaky můžeme spatřovat i ve studii z roku 1872, v níž Krohn podotýká, že pro posouzení rodiště kalevalských run je nutné vycházet ze všech sesbíraných variant a neomezit se pouze na materiál v Kalevale³⁸: „*Tarkempi tutkinto, mikä Kalevalan runojen osa enemmän toiselle tai toiselle heimolle kuulunee, on vasta silloin mahdollinen, kun Kirjallisuuden Seurassa puheeksi otettu Kalevalan toisintojen painatus on lopetettu. / Preciznější studie, která část kalevalských básní patří jednomu nebo druhému národu, bude možná pouze tehdy, až bude ukončeno jejich publikování plánované Společností pro finskou literaturu.*“³⁹ Pravděpodobnější se to zdá býti i z toho důvodu, že Lönnrot nikdy svůj vliv na finální verzi Kalevaly nezastíral a z jeho vlastních poznámek je proces kompilace patrný. Ranější Lönnrotova práce, sbírka lidových zpěvů Kantele, obsahuje navíc informaci, že ze všech dostupných básní o Väinämöinovi vybral pouze ty části, které považoval za nejzdařilejší.⁴⁰

³⁷ KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971. p.13

³⁸ Pro další vývoj folkloristického bádání ve Finsku bylo nezbytné nezaměřovat Kalevalu s lidovou slovesností, ze které vycházela. Tato problematika se dostala do centra zájmu až s Krohnovou prací, ale je nutné upozornit, že otázka autenticity Kalevaly zaměstnávala finskou folkloristiku již dříve. Jedním z důvodů může být rozruch, který vypukl ohledně pravosti Ossianových zpěvů Jamese Macphersona. Pro více informací viz KAUKONEN, V. Lönnrot ja Kalevala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1979.

³⁹ KROHN, JULIUS. Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa. *Suomi*, No. 2. 1872. s. 166

⁴⁰ LÖNNROT, ELIAS. Kantele taikka Suomen kansan sekä wanhoja että nykyisempiä runoja ja lauluja. Toinen osa. Helsinki 1829. Esipuhe (s. 1)

Kromě toho byl Krohn dobře obeznámen s Gottlundovou prací a s jeho kritikou Lönnrota.⁴¹

4. 1 Migrační otázka

Boreniův i Krohnův text představuje první pokus o hledání domoviny kalevalských run optikou migrační teorie. Borenius v článku publikovaném v periodiku *Suomen Kuvalehti* v roce 1873 (No. 23) odmítl, že by runy byly původem z jižní Karélie (*mutta tätä arvelua vastustaa sangen moni seikka / této domněnce odporuje velmi mnoho skutečností*)⁴² a naopak navrhl, že se do Karélie dostaly ze západu přes Finsko a Karélie tedy není místem, kde se Kalevala zrodila. Shodou okolností je *Suomen Kuvalehti* i časopis, u jehož zrodu roku 1873 stál i Julius Krohn. Redaktorem byl až do jeho zániku o osm let později a podílel se na řadě textů pojednávajících i o soudobých zahraničních událostech. Přibližně ve stejné době uveřejnil podobné stanovisko i Julius Krohn v periodiku *Suomi*.⁴³ Krohn uvažuje o runách jako o dědictví dávné poetické tradice Finů a odmítá Lönnrotovu teorii o domovině run v Karélii. Stejně jako Borenius se i Krohn přiklání k názoru, že runy vznikly mimo místo jejich sběru, ale ještě neuvažuje v kontextu západní migrační teorie. Souhlas s Boreniiovými názory na migraci run přes Finsko vysloví až později v Suomalaisen kirjallisuuden historia.

Boreniův článek nese název Missä Kalevala on syntynyt? [Kde se narodila Kalevala?], což je mj. i název jedné z posledních (a pro tuto práci stěžejní, neboť je v ní nastíněná budoucí historicko-geografická metoda) podkapitol Krohnovy knihy Suomalaisen kirjallisuuden historia [Historie finské literatury], která se o Boreniiovy názory silně opírá a několikrát jsou zde i citovány (viz dále). Borenius nejprve vyvrací dosavadní představu o vzniku run v Karélii, argumentuje mj. tím, že celkové bohatství, obchodní kontakty a moc oblasti jsou přeceňovány. Avšak za hlavní důvod, proč ruská Karélie nemůže být kolébkou kalevalských run pokládá Borenius skutečnost, že se *písně nezpívají v celé ruské Karélii, ale pouze v okrajové oblasti při finské hranici a na východní straně setniny Kajaanin a kraje Kuopio / ei runoja lauleta koko Venäjän Karjalassa, vaan ainoastaan laitaisella alalla pitkin Suomen rajaa, Kajaanin kihlakunnan sekä Kuopion läänin itäpuolella*.⁴⁴ Následně představuje

⁴¹ Carl Axel Gottlund vydal roku 1840 sbírku Runola míněnou jako kritika Kalevaly a současně proti ní napsal kritickou recenzi.

APO, SATU. Uusin Lönnrot-myytti ja kansanrunouden editiohistoria. *Elore*, Vol. 16. 2009. s. 1–21

⁴² BORENIUS, AXEL A. Missä Kalevala on syntynyt? *Suomen Kuvalehti*, No. 23. 1873. s. 272

⁴³ KROHN, JULIUS. Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa. *Suomi*, No. 2. 1872. s. 135–176

⁴⁴ BORENIUS, AXEL A. Missä Kalevala on syntynyt? *Suomen Kuvalehti*, No. 23. 1873. s. 272

hlavní tezi svého článku, a sice předpoklad, že runy přišly do Karélie přes Finsko. Důkazem mu jsou mj. křesťanské prvky v runách, ve kterých je patrný katolický vliv, a ne vliv pravoslaví. Jako příklad uvádí jméno apoštola Petra, který je v karelské slovesnosti označován finským pojmenováním Pietari, ale mimo slovesnost se v Karélii používá podoba Petri, která je vypůjčená z ruštiny. Další podklady pro tuto teorii poté hledá i ve slovní zásobě vyskytující se v dané oblasti a, stejně jako Krohn (viz dále), zjišťuje, že se v Kalevale nachází řada slov pro Karélii netypických (švédských nebo ze západních nářečích finštiny), což je pro něj dalším důkazem svědčícím o migraci Kalevaly ze západu

Zajímavý je nepochybně i závěr článku, ve kterém Borenius přichází s dalším postřehem. Nejprve zdůrazňuje transmisi run z Finska a poznamenává, že by tato myšlenka mohla snadno vzbudit dojem, že je Finsko zároveň i domovinou kalevalských básní. „*Kalevala sitten olisi syntynyt köyhässä Suomen maassa? Lukija epäillen kysyne. / Kalevala se tedy narodila v chudé finské zemi? Čtenář se možná s pochybami ptá.*“⁴⁵ Sám Borenius se ale v tomto případě zdráhá vyslovit souhlas s touto hypotézou. Polemizuje, zda v případě slovesnosti dávných Finů můžeme vůbec hovořit o Kalevale a dodává, že mnoho finské poezie bylo vypůjčeno od jiných národů a Finové ji utvářeli do výsledné podoby. Můžeme si dovolit tvrdit, že v tomto krátkém závěru nedlouhého článku lze spatřit první zárodky uvažování, které se stalo inspirací pro Julia Krohna a stálo u zrodu historicko-geografické metody. Borenius přichází s představou o změnách poezie v čas a o její migraci, během které byla jednotlivými aktéry modifikována. Otázkou samozřejmě zůstává, zda byl Borenius skutečně jedním z prvních, kdo počítal se změnami lidové slovesnosti v čas. Lönnrot se podobným problémem zabýval již někdy okolo roku 1829 v předmluvě ke své druhé sbírce lidových zpěvů Kantele, ale obecně platí, že Lönnrotův konceptualizoval folklor jako historický artefakt, ze kterého je možné dozvědět se mnoho o minulém způsobu života a zvycích obyvatel, v tomto konkrétním případě oblasti Savo a Karélie. V Lönnrotově představě jsou runy velmi staré (*jo vanhoin aikoin esivanhemmilta olisi laulettuna / již v dávných časech našimi předky byly zpívány*⁴⁶), neboť jedině tak je možné, aby se mohly rozptýlit do současného stavu a stát se společným vlastnictvím lidu.

Julius Krohn je autorem studie nazvané Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa [Estonské a obecně západofinské látky v Kalevale]. V jejím úvodu Krohn

⁴⁵ Ibid. s. 274

⁴⁶ LÖNNROT, ELIAS. Kantele taikka Suomen kansan sekä wanhoja että nykyisempiä runoja ja lauluja. Toinen osa. Helsinki 1829. Esipuhe (s. 1)

poznává, že si již jako dítě všiml určitých zvláštních slov (*oudommat sanat*) v Kalevale, jejichž význam pochopil až s pomocí estonského slovníku. Ve své studii tedy porovnává tato neobvyklá slova v Kalevale se slovní zásobou estonštiny, ale zároveň zjišťuje, že část z nich je naopak typická pro západní finskou oblast Häme nebo již nejsou v běžném používání vůbec, ale můžeme je nalézt ještě v díle Mikaela Agricoly⁴⁷ ze 16. století z oblasti Turku. Komparaci podrobuje i tvary slov vzniklé skloňováním nebo časováním a stejně tak i syntax jednotlivých veršů, i v tomto případě dochází k poznání, že v některých případech se používané tvary slov či skladba věty v Karélii vůbec nevyskytují, což Krohna přivádí k závěru o společném vlastnictví run celým finským lidem. Ty byly zpívány prvně v době, kdy ještě neexistovaly přílišné rozdíly mezi dialekty – později se jednotlivé větve Finů od sebe vzdálily a dialekty se odcizily, ale *bohatství poezie se v mnoha domácnostech zachovalo ve své staré, původní podobě / runo-aarre säilyi kuitenkin monessa kohdin vanhassa muodossaan*.⁴⁸

4. 2 Zrod lokálně-historické metody

Historicko-geografická metoda spatřila světlo světa v patrně nejslavnějším díle Julia Krohna Suomalaisen kirjallisuuden historia I: Kalevala, a to ještě pod názvem lokálně-historická metoda (*paikkakunnallis-historiallinen tutkimus / menetelmä*). Historie finské literatury I: Kalevala, jak zní celý český název knihy byla pouze první částí z plánovaného třídílného cyklu, který Julius Krohn kvůli předčasné smrti nedokončil. Druhý díl se měl zabývat poezií lyrickou a v podtitulu by nesl název dalšího díla sestaveného Lönnrotem, a sice sbírky finské lyriky Kanteletar. Třetí díl by byl věnovaný autorské literatuře, tématu, kterému se Krohn věnoval již během vysokoškolských studií, a to např. v již zmiňované práci Suomenkielinen runollisuus Ruotsinvallan aikana ynnä kuvaelmia suomalaisuuden historiasta [Finská poezie v době švédské nadvlády a obrazy z historie finského nacionalismu].⁴⁹ Krohnův záměr nakonec realizoval jeho syn Kaarle, který vycházel z jím zanechaných poznámek, ale bez rozpaků můžeme tvrdit, že se stejnou (ne-li větší) měrou jedná o práci Kaarla jako o práci jeho otce; ostatně sám Kaarle na to v předmluvě ke knize Kantelettaren tutkimuksia [Studie o Kanteletaru]⁵⁰ upozorňuje, když píše, že v některých zveřejněných

⁴⁷ Mikael Agricola byl turkuský biskup, tvůrce spisovné finštiny.

⁴⁸ KROHN, JULIUS. Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa. *Suomi*, No. 2. 1872. s. 166

⁴⁹ O tomto záměru informuje Kaarle Krohn:

KROHN, JULIUS. Kantelettaren tutkimuksia [online]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1900
Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45985/pg45985.html> [25.5.2015]

⁵⁰ Vydání plánovaného druhého dílu Suomalaisen kirjallisuuden historia věnovanému lyrické poezii se uskutečnilo pod redakcí Kaarla Krohna. Výsledná kniha, která byla rozdělena do několika svazků, nese název

názorech se s otcovými závěry rozcházel, ale pouze z toho důvodu, že měl k dispozici větší množství materiálu; metodologie obou folkloristů byla totožná. Podkladem pro Suomalaisen kirjallisuuden historia se stala řada přednášek proslovených na soukromé dívčí škole v Helsinkách v letech 1874–1875, v nichž se Krohn zabýval různými aspekty Kalevaly. Z názvu je zřejmé, že Krohn uvažoval o Kalevale jako o součásti literatury a tomu odpovídají i některé kapitoly jeho knihy. Knihu uvozuje kapitola zabývající se Kalevalou z estetického hlediska, následující se věnuje místům sběru kalevalských run a ve třetí (*Kalevala verrattuna toisten kansain taruihin / Kalevala při komparaci s epikou jiných národů*) a čtvrté kapitole (*Kalevalan synty / Narození Kalevaly*) již můžeme vysledovat zárodky historicko-geografické metody, neboť v těchto kapitolách jsou diskutovány paralely mezi finským poetickým folklorem a folklorem jiných etnik a otázka místa vzniku Kalevaly.

Suomalaisen kirjallisuuden historia byla publikována roku 1885, ale zde je nezbytné upozornit, že některá její témata byla diskutována i v dalších Krohnových pracích. Na začátku roku 1885 napsal Krohn krátký článek nazvaný Kansaneposten synnystä [O narození národního eposu] a o rok později byla v periodiku *Valvoja* publikována studie Tutkimuksia Kalevalan tekstissä [Studie v kalevalských textech]. Kromě těchto textů nechal Krohn krátce před smrtí ještě vydat knihu Kalevalan toisinnot [Varianty Kalevaly], ve které jsou seřazeny kalevalská témata podle obsahu a lokality.⁵¹

4. 3 Kde se narodila Kalevala?

Jak bylo uvedeno výše, Missä Kalevala on syntynyt? je nejen název Boreniova průkopnického článku, ale i jedné z podkapitol Krohnovy práce.⁵² Tato shoda v názvu rozhodně není náhodná; Boreniovým závěrům je věnován poměrně velký prostor a několikrát je zde jeho článek dokonce přímo citován. Pokud Krohn v dřívějších pracích přistupoval k teorii o migraci run ze západu přes Finsko zdrženlivě, tak v Suomalaisen kirjallisuuden historia již přiznává určitou pravdivost Boreniově tezi, když cituje závěr jeho článku o rozšíření run do Karélie přes západ, přičemž tuto citaci uvozuje slovy: „*Näiden monien ja pätevien syitten nojalla tulemme siis auttamattomasti siihen päätökseen, että ... / Na základě těchto mnoha pádných důvodů dojdeme neochvějně k závěru, že ...*“⁵³ V dalších citacích poté

Kantelettaren tutkimuksia. Třetí díl vydal opět K. Krohn, a to pod názvem Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet.

⁵¹ HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968. p. 80

⁵² Jedná se o podkapitolu poslední kapitoly nazvané Kalevalan synty [Narození Kalevaly].

⁵³ KROHN, JULIUS. Suomalaisen kirjallisuuden historia I: Kalevala [online]. Helsinki: Weilin & Göös 1885

odkazuje k Boreniovým zmínkám o netypických slovech pro Karélii v Kalevale nebo o převažujících prvcích římsko-katolického křesťanství.⁵⁴

Z metodologického hlediska je nejzajímavějších podkapitola druhá nazvaná Miten on Kalevala saanut nykyisen muotonsa? [Jak získala Kalevala svoji současnou podobu?], v níž se Krohn snaží vysledovat přesné místo vzniku a migrační cestu některých básnických cyklů zachycených v Kalevale. Pro ilustraci Krohnova postupu nám může posloužit jeho analýza osmé runy, konkrétně veršů popisujících Väinämöinenovo zranění kolene (runa osmá). V Kalevale je báseň součástí širšího cyklu, který vypravuje, jak se Väinämöinen po námluvách u paní nad Pohjolou vrací domů, aby k ní poslal Ilmarinena, jenž má pro ni ukout *sampo*, magický předmět zajišťující svému majiteli bohatství a prosperitu. Cestou potká pannu Pohjolanku sedící na nebeské klenbě a namlouvá si ji. Panna souhlasí, že se stane jeho ženou, ale jedině pokud Väinämöinen splní tři úkoly. Poslední úkol po Väinämöinenovi vyžaduje, aby vyřezal člun z třísek jejího vřetena, aniž by přitom sekera sjela do kamene. Při práci na loďce se Väinämöinen zraní a nedaří se mu proud krve zastavit. Vydá se hledat někoho, kdo to dokáže.

Krohn si ve své analýze všímá několika aspektů. Nejprve se zamýšlí nad pozicí příběhu v kontextu celé Kalevaly a následně nad jeho zachycenými variantami, na jejichž základě izoluje pozdější Lönnrotovy dodatky.⁵⁵ V případě epizody o Väinämöinenovu zranění zjišťuje, že se nejedná o široce rozšířený cyklus, vyprávění je neznámé v celé Ingrii a v Estonsku, z čehož Krohn vyvozuje, že je to pravděpodobně příběh mladý. Kromě variant z Vieny byla další verze zaznamenaná v kraji Satakunta, tedy v kraji ležícím při pobřeží Botnického zálivu. Neexistence cyklu v jižních oblastech a naopak jeho výskyt na západě poté vede Krohna k váhavému závěru⁵⁶, že domovinu básní o Väinämöinenovu zraněném kolenu je nutné hledat v západním Finsku. Podobným způsobem lokalizuje i další básnické cykly; např. v případě Väinämöinenových a Ilmarinenových námluv vychází z verzí

Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45984/pg45984.html> [25.5.2015]

⁵⁴ Zde je jen nezbytné upozornit, že v tomto případě odkazuje Krohn k dřívějšímu Boreniovu textu z roku 1871 a 1872.

⁵⁵ Krohn uvádí celou řadu takových dodatků. Z těch známějších je to např. posláni medvěda do Kalevaly ve 46. runě; Krohn podotýká, že nikde v lidové slovesnosti se podobná epizoda nevyskytuje a ani se nehovoří o Väinämöinenovi jako o zabijákovi medvěda.

⁵⁶ *Jos polvenhaavan runo siis on alkuperäisesti suomalainen, tuntuu tätä nykyä selviämättömän hämärältä / Zda jsou básně o zranění kolene skutečně původně finské se zdá v tento moment problematické.* KROHN, JULIUS. Suomalaisen kirjallisuuden historia I: Kalevala [online]. Helsinki: Weilin & Göös 1885. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45984/pg45984.html> [25.5.2015]

sesbíraných v Ingrii, Vieně, Ilomantsi⁵⁷ a Akonlahti⁵⁸ a dochází k závěru, že se tento cyklus mohl rozšířit z jihu, pravděpodobně z oblasti západní Ingrie, ale stejně tak je i možné, že do Ingrie dorazil ze západního Finska.

Výše uvedené analýzy jsou příkladem cenného Krohnova postupu, o němž on sám hovoří jako o lokálně-historickém výzkumu (*paikkakunnallis-historiallinen tutkimus*), který má pomoci odhalit prvotní podobu studované látky. „*Paikkakunnallis-historiallisen tutkimuksen kautta tulee ottaa selvää, mitkä muodot ovat satunnaisia, mitkä myöhempää synnyltään, mitkä piirteet ovat heille alkuansa vieraasen yhteyteen joutuneet j.n.e., siksi kun todella saadaan alkuperäisimmät muodostukset käsille ... / Pomocí lokálně-historického výzkumu může být objasněno, které formy jsou náhodné, které jsou pozdějšího data, které se objevují v netypických kontextech atd., až se dojde k původní podobě ...*“⁵⁹ Zároveň ale Krohn bere na vědomí změny písní v čase, ať už se jedná o nepatrná pozměnění jako je např. použití množného čísla namísto jednotného nebo vynechání verše nebo jde o změny vzniklé putováním básní v prostoru a čase. Změny se mohou samozřejmě dotknout i obsahu básní – události se začnou odehrávat na novém místě a novým hrdinům a některé cykly vstoupí do nových kombinací. Krohn přibližuje problematiku na příkladu písní tradovaných v rodině – nejstálější je ta píseň, kterou naučí otec svého syna. Ale čím větší množství generací si mezi sebou píseň předá, tím je větší pravděpodobnost, že se píseň v čase změní. Stejná úměra platí i geograficky, tedy čím více se píseň vzdaluje od místa vzniku (do jiné rodiny, vesnice, kraje), tím se začíná více lišit od původní verze.

Závěrem lze podotknout, že Julius Krohn si odpovídá nejen na otázku *Missä Kalevala on syntynyt?*, ale i *Milloin syntyi Kalevala?*⁶⁰, tedy v překladu *Kdy se narodila Kalevala?*, a proto můžeme říct, že postupy zde využitě představují lokálně-historickou (či později historicko-geografickou) metodu.

⁵⁷ Oblast v Severní Karélii.

⁵⁸ Zaniklá obec v Karelské republice.

⁵⁹ KROHN, JULIUS. *Suomalaisen kirjallisuuden historia I: Kalevala* [online]. Helsinki: Weilin & Göös 1885. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45984/pg45984.html> [25.5.2015]

⁶⁰ Název další podkapitoly čtvrté kapitoly.

5. Přenesení těžiště zájmu na prozaický folklor

Studium lidové slovesnosti ve Finsku bylo díky Kalevale od svého počátku v 19. století soustředěno zejména na poetickou tradici. První sbírky finských lidových pohádek, editované Eerem Salmelainem, vycházely až v letech 1852 – 1866, tedy více než 40 let po vydání Kinder- und Hausmärchen bratří Grimmů. Jedním z důvodů byl nepochybně i ten, že kalevalská poezie byla v evropském kontextu ojedinělá, zatímco pohádky zachycené v Salmelainově sbírce Suomen kansan satuja ja tarinoita [Finské národní pohádky a příběhy] byly rozšířené po celé Evropě.

Teprve s nástupem historicko-geografické metody se zájem folkloristů začal obracet i k lidové próze. Ve finské folkloristice je jedním z reprezentantů tohoto trendu Kaarle Krohn, syn Julia Krohna a jeho první ženy Emmy Nyberg. Na univerzitě v Helsinkách studoval původně řečtinu, latinu, sanskrt a finštinu, ale během magisterského studia se začal soustředit na výzkum finského slovesného folkloru. Podnikl několik sběratelských výprav do oblastí, které byly bohaté na folklorní materiál jako např. Viena, kde sbíral Lönnrot, Kainuu, Ladožská Karélie nebo Pohjois-Pohjanmaa. Sesbíraný materiál ve spojení s metodologií navrženou jeho otcem se stal základem Krohnovy závěrečné vysokoškolské práce nazvané Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta [Studie o finských pohádkách], jež se zabývala indoevropskými, zejména severoevropskými zvířecími pohádkami; mezinárodní materiál sbíral Krohn sám v okolí ruského Petrohradu nebo jej obdržel od zahraničních

badatelů. Krátce po obhájení práce získal Krohn doktorský titul (1888) a ještě v tomtéž roce, po utonutí jeho otce, obdržel docenturu a oženil se s Helenou Cleve; v roce 1891 se manželům narodilo jediné dítě, syn Väinö Julius Sakari Krohn (1891–1969).

Kaarle Krohn vyučoval na univerzitě až do roku 1928 a po celou dobu se angažoval ve finském i mezinárodním folklorním výzkumu. Byl členem vedení *Společnosti pro finskou literaturu* (*Suomalaisen kirjallisuuden seura: SKS*) a jedním z iniciátorů rozsáhlého sběru finských run; na jeho základě poté začalo vycházet mnohosvazkové dílo Suomen kansan vanhat runot⁶¹ [Staré básně finského národa]. V roce 1907 přijel spolu s Carlem Wilhelmem von Sydowem na pozvání Axela Orika do Kodaně, aby společně položili základy mezinárodní organizaci pro folklorní bádání známé pod zkratkou FF,⁶² jejímž cílem byla vzájemná spolupráce s cílem *making folklore material accessible, partly by private contributions to central collections and partly by publication*.⁶³ V rámci této organizace také začala pod Krohnovou redakcí vycházet edice *Folklore Fellows Communications* (FFC).

V neposlední řadě byl Kaarle Krohn autorem řady folkloristických publikací.⁶⁴ Jak bylo uvedeno výše, dokončil některá z rozpracovaných děl svého otce, ale zároveň vydal velké množství vlastních textů, v nichž se zajímal o širokou škálu témat. Juha Pentikäinen v Leading Folklorists of the North rozděluje Krohnovo tvůrčí období do několika fází podle oblasti zájmu: v první fázi v 80. letech 19. století se zabýval pohádkami, v 90. letech 19. a v prvním desetiletí 20. století se věnoval epické poezii, po roce 1910 se zajímal o zaklínadla a ve 20. letech se opět vrátil ke studiu lidové epiky.⁶⁵

5. 1 První badatelské období Kaarla Krohna

Začátky Kaarlova zájmu o prozaický folklor charakterizuje studium pohádky, a to zejména pohádky zvířecí, kterou definuje jako pohádku, v níž zvířata jednají po způsobu

⁶¹ Suomen kansan vanhat runot (SKVR) – digitální archiv je dostupný online na www.skvr.fi.

⁶² Axel Orik tvrdí, že iniciály FF byly zvoleny z toho důvodu, že zůstávají stejné ve všech překladech, tedy např. Folklore Fellows, Fédération des Folkloristes atd.

DUNDES, ALAN. Epic Laws of Folk Narrative. *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Rowman & Littlefield 1999

⁶³ OLRİK, AXEL. The "Folklore Fellows": Their Organisation and Objects. *Folklore*, Vol. 23 No. 1. 1912. p. 111

⁶⁴ Pro úplnou bibliografii Krohnových prací viz PURANEN, RAUNI. Kaarle Krohn Bibliography. *Studia Fennica*, Vol. 11. 1964. p. 3–33

⁶⁵ PENTIKÄINEN, JUHA. Julius and Kaarle Krohn. *Leading Folklorists of the North: Biographical Studies* (edited by Dag Strömbäck). Oslo: Universitetsforlaget 1971. p. 32

zvířat buď mezi sebou nebo s člověkem⁶⁶, přičemž tam nezařazuje pohádky, ve kterých vystupuje člověk přeměněný do zvířecí podoby nebo zvíře v roli pomocníka lidského hrdiny.⁶⁷

Z metodologického hlediska je pro nás stěžejní Krohnova absolventská práce plným názvem Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna [Studie o finských pohádkách I: Vztah mezi lstivějším a silnějším na příkladu příběhů o lišce] z roku 1887, ale ještě o rok dříve vydal Krohn jinou knihu, a sice pohádkovou sbírku Suomalaisia Kansansatuja I: Eläinsatuja⁶⁸ [Finské národní pohádky I: Zvířecí pohádky]. Zde Krohn zaznamenal obsah téměř pěti set pohádek a několika tisíc jejich variant, a to vše seskupil do sta skupin. Tematicky navazující je i Krohnova studie z roku 1889, tiskem o rok později v periodiku *Fennia*.⁶⁹ Zde Krohn uvádí předpokládanou původní podobu jedenácti zvířecích pohádek z tzv. severního pohádkového korpusu (viz dále) a sleduje jejich migrační cestu prostřednictvím známých variant. Součástí studie je i mapa Finska se znázorněným výskytem jednotlivých pohádek.

⁶⁶ KROHN, KAARLE. Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. *Suomi*, 3. Helsinki 1888. s. 42

⁶⁷ Vymezení zvířecí pohádky se setkalo s kritikou (např. od ruského folkloristy V. Proppa), ale v tento moment se jedná o bezpředmětnou záležitost, neboť v centru našeho zájmu stojí Krohnova metodologie, ne materiál, na kterém ji demonstroval.

⁶⁸ KROHN, KAARLE. Suomalaisia Kansansatuja I: Eläinsatuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1886

⁶⁹ KROHN, KAARLE. Die geografische Verbreitung einer nordischen Thiermärchenkette in Finnland. *Fennia*, 3. 1890. s. 1–14

5. 2 Prozaický folklor a historicko-geografická metoda

Již zmiňovaná Krohnova práce *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I* [Studie o finských pohádkách I] vyšla ve finštině roku 1887, o rok později se dočkala německého překladu⁷⁰ a okamžitě si dobyla pozornost zahraničních folkloristů. Netřeba opakovat, že největší rozruch vzbudila metoda v ní představená, a sice přepracovaná lokálně-historická metoda Kaarlova otce, nyní již pod názvem geograficko-historická metoda (*maantieteellis-historiallinen metodi*). Pod Kaarlovým vedením tak vznikla finská škola ve folkloristice, která bude dominovat veškerému folklornímu bádání minimálně do poloviny 20. století; ostatně finská folkloristka Satu Apo ve svém článku věnovaném K. Krohnovi poznamenává, že si finská škola udržuje svoji reputaci i na začátku 21. století.⁷¹

Ve své práci se Krohn věnuje primárně zvířecím pohádkám, ale její první část se zabývá obecnými otázkami výzkumu pohádek a shrnuje dosavadní sběratelskou činnost a stav pohádkového bádání na mezinárodní scéně.⁷² Podle Krohna se dosavadní teorie vyrovnávaly s existencí identických pohádek u různých národů čtyřmi způsoby, kdy předpokládaly: a) nezávislý vznik na více místech; b) přímé dědictví předchozích generací; c) odštěpení od centrálního psaného zdroje nebo d) orální transmisi z jednoho místa na druhé.⁷³ Nepřekvapí, že Krohn sám vidí jako nejpravděpodobnější poslední zmiňovanou teorii navrhouanou Theodorem Benfeyem.⁷⁴ V teoretické rovině se zabývá historicko-geografickou metodou a stanovuje nejen její specifika, ale zejména cíl, tedy nalézt původní formu určité pohádky, její rodiště a cestu migrace a postup vedoucí k dosažení tohoto cíle: „...näitä eri toisintoja eli toisennuksia toisiinnsa vertaamalla saamme selville sadun alkumuodon kaikista myöhemmistä lisäyksistä, karsimisista ja muista muutoksista entisellen korjattuna / vzájemnou komparací rozdílných variant se nám ukáže původní forma pohádky odproštěná od všech pozdějších dodatků, úprav a dalších změn.“⁷⁵

Krohnova práce je uvozena dvěma předmluvami; v první se zabývá obecnou teorií

⁷⁰ Viz *Valvoja* s. 9 z roku 1889 *Bär (Wolf) und Fuchs*.

⁷¹ APO, SATU. *Krohn, Kaarle. Biografiakeskus* [online] Dostupné z: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3513/> [25.5.2015]

⁷² Krohn si byl vědom většiny soudobých publikací a výsledků bádání. V úvodu k *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta* se vyjadřuje mj. k G. Straparolovi, G. Basilemu, bratřím Grimmům, Madame d'Aulnoy, Ch. Perraultovi, A. Langovi, E. Salmelainenovi atd.

⁷³ KROHN, KAARLE. *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. Suomi, No. 3. 1888. s. 17*

⁷⁴ Německý filolog Theodor Benfey inspiroval řadu folkloristů zajímajících se o migraci pohádek svojí prací o Pančatantře z roku 1859, v níž vyslovil teorii o vzniku pohádky v Indii, odkud se dostala do Evropy prostřednictvím mongolské expanze ve 13. a 14. století.

⁷⁵ KROHN, KAARLE. *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. Suomi, No. 3. 1888. s. 38*

pohádky a ta druhá je věnována specifickým zvířecí pohádky. Samotná studie finských zvířecích pohádek je rozdělena do dvou kapitol, nejprve se Krohn zabývá skupinou pohádek o lvu a šakalovi a poté pohádkami o lišce a medvědovi. Základní rozdíly mezi těmito dvěma skupinami, z nichž prvně zmiňovanou nazývá jižní skupinou⁷⁶ a druhou skupinou severní, vidí v roli přisuzované šakalovi a lišce – šakal v pohádkách vystupuje jako služebník lva, zatímco liška má s medvědem roli rovnocennou.

Vztah lišky a medvěda Krohn rozděluje do tří nadřazených skupin, a sice medvěd doprovázený liškou (*karhu ketun matkassa*), liška jako medvědův rádce (*kettu karhun kimpussa*) a medvěd a liška při běžné práci (*karhu ja kettu yhteistyössä*). Každá z pohádek zařazená do těchto skupin je poté samostatně analyzována. Proces Krohnova uvažování si můžeme přiblížit na příkladu analýzy jednoho syžetu z druhé skupiny, a sice na pohádce o tom, jak medvěd přišel o ocas; v klasifikaci vypracované Anttim Aarnem, v té době ještě neexistující, se bude jednat o typ AT 2 *the tail-fisher*.⁷⁷ Aarne příběh ve stručnosti zaznamenal takto: „*The bear (wolf) is persuaded to fish with his tail through a hole in the ice. His tail freezes fast. When he is attacked and tries to escape, he loses his tail.*“⁷⁸ Tato pohádka je zároveň součástí rozsáhlejšího pohádkového cyklu pěti pohádek, kterým Aarne, vědom si této souvislosti dal označení AT 1–5 a který je zaznamenanán ve veršované podobě ve středověkém satirickém eposu Román o Lišákovi⁷⁹, jenž nebyl K. Krohnovi neznámý; ostatně on sám poznamenává, že básně z tohoto eposu mají své ekvivalenty ve finské slovesné tradici.

Krohn v pohádce identifikuje dvě základní linie – rybaření pomocí ocasu a zamrznutí ocasu ponechaného ve vodě a tři jednotící prvky – ocas, ryby a led. Zaznamenané verze, které některý z těchto prvků postrádají jsou poté vyhodnoceny jako nekompletní či „poškozené“, přičemž si Kaarle Krohn všimá, že směrem na jih se „poškození“ pohádky stupňuje, což by, společně s přítomností ledu v pohádce, napovídalo teorii o jejím severském původu. Následně Krohn uvádí výčet změn, které pohádku potkaly v jejích dalších variantách – mohlo se jednat např. o změnu napáleného tvora (liška obvykle v roli trickstera zůstávala).⁸⁰ Jednou z

⁷⁶ Krohn polemizuje, že by se tato skupina mohla jmenovat také východní skupina, protože pohádky v ní zahrnuté se šířily z východu na západ, tedy z Asie do Evropy a z Afriky do Ameriky, ale nakonec volí název jižní pohádkový korpus pohádek o šakalovi (*etelämainen schakaalinsadusto*), neboť stojí v opozici k severní skupině nazvané severní pohádkový korpus pohádek o lišce (*pohjoismainen ketunsadusto*).

⁷⁷ Shodou okolností je tento typ pohádky i příkladem splývání typu a motivu, neboť je tvořen pouze jedním motivem akce, a sice K1021 *the tail-fisher*.

⁷⁸ AARNE, A.; THOMPSON, S. *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia 1964. p. 21

⁷⁹ Roman de Renart, přeložil O. F. Babler. Román o Lišákovi. Praha: Odeon 1973

⁸⁰ Krohn měl k dispozici i dvě sbírky moravských pohádek (od B. M. Kuldy a od F. Vrány), v nichž došlo k

nejčastějších obětí je vlk, ale Krohn se domnívá, že staršího data jsou pohádky, v nichž vystupuje medvěd, který byl teprve později nahrazen ve většině pohádek vlkem.⁸¹

Z řady podobných analýz poté Krohn vyvozuje, že např. cyklus zvířecích pohádek v Románu o Lišákovi se vyvinul v severní Evropě a tvoří tak nezávislou skupinu s dlouholetou tradicí: „*Päätuloksena tutkimuksistani toivon selville käyneen, että meillä on oikeus olettaa erään sekä etelämaisesta eläinsadustosta että eläinfabula- ja eläinepos-kirjallisuudesta riippumattoman pohjoismaisen eläinsaduston vähintänsäkin jo tuhatvuotinen olemassa olo. / Snad výsledek mého výzkumu ozřejmil, že máme právo uvažovat o nezávislosti severského pohádkového korpusu na jižních zvířecích pohádkách, bajkách a psaných zvířecích eposech a o jeho minimálně tisícileté tradici.*“⁸²

Zároveň ale Krohn tvrdí, že tyto zvířecí pohádky nemají svoji domovinu ve Finsku, nýbrž se do Finska dostaly ze dvou směrů – západně přes Švédsko a z východu přes Rusko; tyto dva proudy se ve Finsku setkaly a daly vzniknout nové tradici. Z výše uvedeného je patrné, že Finsko pro zvířecí pohádky nefungovalo jako tranzitní země, nemůžeme tedy tvrdit, že švédské pohádky se přes něj dostaly do Ruska nebo naopak. *Suomen kansan sadusto sisältää monesti samaakin sadunainesta sekä länsieuroopalaisen että itäeuroopalaisen muodostuksen, niistä on se sitten yhdistämällä ja sulattamalla useastikin luonut kolmannen, oman muodostuksensa. / Finský pohádkový korpus obsahuje mnoho stejného z pohádkových látek západoevropských i východoevropských variant, z nichž se poté spojováním a tavením vytvořila třetí, vlastní varianta.*⁸³

5. 2. 1 Česká stopa v Krohnově práci

Krohn se zabýval zvířecími pohádkami na mezinárodní úrovni a kromě finských pohádek vycházel i z materiálu získaného v zahraničí. Jak bylo řečené výše, výpravy za zvířecími pohádkami podnikal osobně v rozmezí několika let, a to nejen na území Finska; na první se vydal v roce 1881 do Víny a na tu poslední v létě roku 1885 do Švédska a Norska, zejména do kraje Värmlanti, kde žili tzv. lesní Finové (*metsäsuomalaiset*).⁸⁴ Další materiál

záměně medvěda za vlka.

⁸¹ Stejnou otázkou se zabýval i Jacob Grimm, který ale viděl v nahrazení medvěda vlkem pouze lokální specifikum. Dále zmiňovaný Kolmatschevsky byl stejného názoru jako Kaarle Krohn, tedy že v evropských pohádkách je medvěd archaičtější obětí než vlk.

⁸² KROHN, KAARLE. *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. Suomi, No. 3. 1888. s. 251*

⁸³ KROHN, KAARLE. *Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. Suomi, No. 3. 1888. s. 41*

⁸⁴ Tato finskojazyčná menšina přišla do středního Švédska a za jeho hranice do Norska na konci 16. století z oblasti Savo a ze severní části Häme. Mluvili tzv. vermlanskou finštinou (vermlannin suomi), která vymizela

získal v knihovnách a od zahraničních sběratelů a folkloristů. Prostřednictvím jednoho z nich, L. Kolmatschevského, se Krohn dostal i k českým, respektive k moravským pohádkám. Krohn měl z informací Kolmatschevského k dispozici dvě publikace, a sice sbírku Beneše Metoda Kuldy Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry I, II⁸⁵ z roku 1874 a knihu Františka Mnohoslava Vrány Moravské národní pohádky a pověsti⁸⁶ poprvé vydanou roku 1880. Krohn odkazuje k pohádkám uváděným Kolmatschevským v jeho kvalifikační práci z roku 1882 věnované zvířecím pohádkám u Slovanů.⁸⁷

Příkladem moravské pohádkové varianty ze skupiny zvířecích pohádek o vychytralé lišce a hloupém medvědovi, respektive vlkovi, zpracované Krohnem je vyprávění o tom, jak se liška vyválela v jahodách, aby vypadala zakrváceně. Předstírajíc takto zranění, nechala se vlkem nosit na zádech. V Krohnově zkratkovitém zaznamenání syžetu, který je stejně jako u Vrány součástí širšího cyklu⁸⁸, žádá lišák medvěda (vlka), aby ho nesl na zádech a na medvědových zádech si pak prozpěvuje, že nemocný zdravého nese. Medvěd nejprve lišákovým slovům nerozumí, ale při třetím opakování je pochopí a lišáka ze zad shodí.⁸⁹ V moravské variantě není podvedeným zvířetem medvěd ale vlk a liščin popěvek zní takto: „Bitý nebitého nese, bitý nebitého nese.“ Záměna vlka za medvěda poté podle Krohna dokazuje, že se jedná o novější variantu pohádky.

v 60. letech 20. století. (LEHIKONEN, LAILA. Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu. Loimaa: Loimaan Kirjapaino Oy 1995)

⁸⁵ KULDA, BENEŠ M. Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry I, II. Praha: I. L. Kober 1874–1875

⁸⁶ VRÁNA, FRANTIŠEK M. Moravské národní pohádky a pověsti [online]. Brno: vlastním nákladem 1880 Dostupné z: http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7cc61b07-7e65-11e1-a7ce-0050569d679d#monograph-page_uuid:76c627da-7e65-11e1-a7ce-0050569d679d [25.5.2015]

⁸⁷ Kolmatschevský se ve své práci soustředí zejména na vztah slovanských a západních zvířecích pohádek a vymezuje devět typů těchto pohádek. Každý typ je poté podrobněji popsán společně s variantami a možným původem. Kolmatschevského závěry jsou takové, že většina evropských pohádek se k nám dostala z Indie, a to ne prostřednictvím Mongolů, ale s muslimy.

GERBER, ADOLPH. Great Russian Animal Tales. *PMLA*, Vol. 6, No. 2. 1891. p. 1–39

⁸⁸ Vránova pohádka je součástí rozsáhlejšího cyklu *O ovečce a o vlku*.

Na rozdíl od verze zaznamenané Krohnem se nevyskytuje v kombinacemi s dalšími pohádkami typu AT 1–5 s výjimkou AT 3 (*Sham Blood and Brains*) / ATU 3 (*Simulated Sickness*).

⁸⁹ Jedná se o typ AT 4 (*Carrying the Sham-Sick Trickster: The fox shams sickness and is carried by the wolf*), v Utherově rozšíření jako ATU 4 (*Sick Animal Carries the Healthy One*).

6. Komparativní metoda a zvířecí pohádky v tehdejší Evropě

Zájem o prozaický folklor byl reflektován i v evropské folkloristice. Ta se již od svého vzniku na počátku 19. století zajímala o pohádku, a to nejen o kouzelnou ale i zvířecí. První práce studovaly zejména původ pohádky, zájem o její stavbu či klasifikaci je až pozdějšího data. Obecně můžeme tvrdit, že teorie původu zvířecích pohádek vyskytujících se v Evropě pracovaly se čtyřmi základními hypotézami: jejich zdrojem jsou a) indické pohádky, b) Ezopovy bajky ve své raně středověké podobě, c) zvířecí pohádky zaznamenané v Románu o Lišákovi a d) pouze ústní tradice.⁹⁰ Odrazovým můstkem většiny tehdejších prací byl již zmiňovaný Román o Lišákovi, neboť sbírky obsahující pouze zvířecí pohádky nebyly příliš běžné, častěji se vyskytovaly v jedné pohádkové sbírce společně s pohádkami kouzelnými. Román o Lišákovi je středověký satirický epos, jehož základní dějová linie je tvořena sporem Lišáka s vlkem Yzengrinem,⁹¹ který se manifestuje v řadě veršovaných příběhů, jejichž spouštěcí událostí je ve většině případů Lišákův nedostatek jídla.

Jak bylo řečeno výše, Kaarle Krohn si všiml nápadné podobnosti mezi finskými zvířecími pohádkami a básněmi v Románu, ale nebyl jediný, kdo byl touto podobností zaražen. Na konci 19. století se zvířecími pohádkami zabývala řada folkloristů. Francouzský filolog a odborník na středověkou francouzskou literaturu Gaston Paris napsal: *„J'avais été frappé depuis longtemps de ce fait incontestable que des contes populaires de divers pays, notamment slaves et scandinaves, contenaient de véritables épisodes du Roman de Renart, qui ne pouvaient provenir des poèmes français ni de leurs imitations. / Dlouhou dobu jsem byl zaražen nezpochybnitelnou skutečností, že pohádky z různých zemí, zejména slovanské a skandinávské, ve skutečnosti obsahují epizody z Románu o Lišákovi, které nemohou pocházet z francouzských básní ani z jejich napodobenin.“*⁹²

⁹⁰ THOMPSON, STITH. The Folktale. Berkeley: University of California Press 1977. p. 217

⁹¹ Jména vychází z českého překladu.

⁹² PARIS, GASTON. Mélanges de littérature française du Moyen Age [online]. 1912. p. 380 Dostupné z <https://archive.org/details/mlangesdelit00pari> [25.5.2015]

Gaston Paris byl zároveň jedním z prvních zahraničních badatelů, kteří zaznamenali vydání německého překladu Krohnovy Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta [Studie o finských pohádkách]. Ve své studii věnované Románu o Lišákovi Krohnovu práci zmiňuje a pozitivně hodnotí jím vypracovanou metodu: „ ... *une méthode nouvelle et rigoureusement scientifique ... ce procédé ingénieux et en certains points très sûr / ... nová a přísně vědecká metoda ... metoda důmyslná a v určitých případech velmi přesná.*“⁹³ Jeho zapojení do debaty není překvapivé. Nejenže si byli oba badatelé tematicky blízcí, ale studium folklorních žánrů ve Francii v 19. století navíc pracovalo s podobnou metodologií, založenou na kompilaci a komparaci jednotlivých verzí s cílem nalézt původní verzi a zmapovat její migraci.

Zvířecí pohádky, vztah lišky a medvěda, respektive lživějšího a silnějšího a Román o Lišákovi zajímaly i další badatele – Paulina Parise, L. Kolmatschevského, Léopolda Sudra, Jacoba Grimma, Theodora Benfeye, Andrewa Langa a Emmanuela Cosquina. Krohn si byl během psaní své práce vědom děl téměř všech zde uvedených s výjimkou Léopolda Sudra, jehož monografie Les sources du Roman de Renart [Prameny Románu o Lišákovi] byla vydána až roku 1893. V případě Emmanuela Cosquina pak poznamenává v úvodu, že se mu jeho sbírka Contes populaires de la Lorraine [Lidové pohádky Lotrinska] dostala do rukou až v momentě, kdy již byla většina jeho absolventské práce hotova.⁹⁴ Gaston Paris předpokládal, že za výslednou podobu Románu o Lišákovi stojí nejen literární inspirace (řecké a indické bajky), ale zejména slovesný folklor, jehož vliv nemůže být opomenut.⁹⁵ Jacob Grimm uvažoval o existenci jednoho zvířecího eposu, nepsaného a v orální tradici zachovaného až do doby, kdy byl zachycen středověkými básníky, zatímco P. Paris i Kolmatschevsky předpokládali určitý vliv řeckých a indických bajek.⁹⁶

Všem těmto badatelům byla vlastní komparativní metoda. Bratři Grimmové si záhy povšimli, že pohádky, které sesbírali mají své paralely v okolních zemích a obrátili se k jazykové analogii, kdy se historická příbuznost jednotlivých jazyků manifestuje v lexikologických a syntaktických podobnostech. Jazyk byl obecně často inspirací pro evropské folkloristy – rozšířená představa 19. století o existenci hypotetického protoindického jazyka je přivedla na myšlenku o existenci i hypotetické prvotní formy každého jednotlivého mýtu,

⁹³ Ibid. p. 382

⁹⁴ KROHN, KAARLE. Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. *Suomi*, No. 3. 1888. s. 41

⁹⁵ PARIS, GASTON. Mélanges de littérature française du Moyen Age [online]. 1912. p. 380
Dostupné z <https://archive.org/details/mlangesdelit00pari> [25.5.2015]

⁹⁶ Ibid.

jehož stáří narůstá úměrně s velikostí jeho geografického rozšíření.⁹⁷

⁹⁷ DUNDES, ALAN. The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore. *Journal of Folklore Research*, 23:2/3. 1986. p. 125–146

7. Historicko-geografická metoda v teoretické rovině

Nejstarší díla Julia i Kaarla Krohnových se zabývala historicko-geografickou metodou převážně v její aplikované formě, ale neposkytovala mnoho informací k jejím obecným charakteristikám, tím se zabývají až díla pozdější. Ačkoli tedy poznatky K. Krohnem v těchto dílech prezentované nepředstavují nic, co by nebylo možné vysledovat v jeho i J. Krohnově ranější práci (v případě Julia Krohna zejména v Suomalaisen kirjallisuuden historia [Historie finské literatury], v Kaarlově případě zase v Tutkimuksia suomalaisten kansansatuja alalta [Studie o finských pohádkách]), jedná se o první pokusy představit teoretická východiska a teze historicko-geografické metody namísto praktických aplikací.

7. 1 O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti

Vůbec první studie vymezující principy typické pro historicko-geografickou metodu, zde Krohnem označovanou také jako finská metoda (*suomalainen metodi*), byla publikovaná pod názvem Suomalaisesta kansanrunouden tutkimuksen metodista [O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti] v periodiku *Valvoja* roku 1909, a to na základě Krohnovy inaugurační přednášky proslovené v lednu téhož roku.⁹⁸ V úvodu se Krohn vyjadřuje ke Kalevale a k odkazu svého otce, prezentuje jeho názory na migraci kalevalských run a možnost jejího zmapování na základě změn pozorovaných v sesbíraných variantách.

Krohnova otázka: „*Mikä sitten on suomalaiselle tutkimustavalle ominaista? / Co je typické pro finskou výzkumnou metodu?*“⁹⁹ uvozuje další část přednášky. Jak je patrné z názvu, věnuje se zde představení hlavního specifika historicko-geografické metody, a sice jejího způsobu práce s variantami či variacemi prvotní formy – teprve po jejich sesbírání, analyzování a geografickém seskupení může začít vlastní výzkum.

Nabízí se zde námitka, že Krohnem navrhovaný postup je spíše geografický a historickému kritériu v názvu metody není přikládána žádná důležitost; ostatně jak bylo diskutováno výše, práce s variantami byla vlastní i dalším folkloristům té doby¹⁰⁰. Krohn do

⁹⁸ KROHN, KAARLE. Suomalaisesta kansanrunouden tutkimuksen metodista. *Valvoja*. 2 1909

⁹⁹ Ibid. s. 107

¹⁰⁰ Archer Taylor podotýká, že před Finy používali „historicko-geografickou metodu“ i další folkloristé –

jisté míry předjímá tuto kritiku, když uvádí, že historické transformace jsou v porovnání s geografickými zanedbatelné a k nutné „geografizaci“ ho vedla neexistence sbírek slovesnosti starších sta let – *on metodi muodostunut etupäässä maantieteelliseksi / metoda se tedy stala převážně geografickou*.¹⁰¹

Avšak při porovnání s ostatními přístupy si můžeme dovolit tvrdit, že výjimečnost finské školy otce a syna Krohnových spočívá nejen v jasně vypracované metodologii, ale také ve skutečnosti, že si jako první všimají větší podobnosti variant lokálně blízkých, která se ale snižuje úměrně s narůstající vzdáleností mezi nimi. Na tomto základě poté Kaarle Krohn navrhuje sestavení určitého „řetězu“, v němž varianta častěji se vyskytující bude předcházet variantě vzácnější. Zároveň si je ale vědom faktu, že nestačí pouhé mechanické řazení variant, kdy navíc musí badatel vzít v úvahu i rozlohu oblasti sběru a četnost sběru, ale je nutné se spoléhat i na vlastní badatelský úsudek a rozhodnout, co patří k prvotní formě a co vzniklo až později. V tomto případě pak musíme pracovat s hypotézou, že tato prvotní forma byla racionální a měla svůj řád, neboť *kde není smysl, tam nemůže být ani věda / missä ei ole järkeä, siellä ei voi olla tiedettäkään*.¹⁰²

V neposlední řadě je nezbytné věnovat krátký komentář ještě jedné části Krohnovy studie, a sice jeho reflexi děl tzv. antropologické školy. Krohn píše: *„Tämän vaellusteorian rinnalla on tosin toinen, joka johtaa yhtäläiset ilmiöt yhtäläisten tarpeitten aiheuttamasta ihmissielun yhdenmukaisesta toiminnasta. / Kromě této migrační teorie existuje ještě jiná, která odvozuje podobné jevy od podobného chování mysli způsobeného podobnými potřebami*“.¹⁰³ Historicko-geografická metoda bývá nazývána také jako darwinismus aplikovaný na folklor, ale bylo by chybné domnívat se, že Kaarle Krohn i jeho otec Julius zastávali stejné názory jako představitelé antropologické školy, pro něž se Darwin (nebo spíše Lamarck) stal inspirací.¹⁰⁴ Krohn nesouhlasí s hlavní tezí antropologické školy o psychické jednotě lidstva, jež vytváří na různých místech a u různých etnik stejné jevy. Avšak zároveň jsou inspirace darwinovskou vývojovou koncepcí v postupech a východiskách finské školy zcela zřejmé. Předpokládá-li evolucionismus, první velké paradigma antropologie 19. století, že vše směřuje od jednoduchého ke komplexnějšímu a od uniformního k různorodému, tak i

Francis J. Child, Svend Grundtvig, Gaston Paris nebo Friedrich Ranke.
TAYLOR, ARCHER. *Precursors of the Finnish Method of Folk-Lore Study*. *Modern Philology*, Vol. 25. No. 4. 1928. p. 481–491

¹⁰¹ KROHN, KAARLE. *Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista*. *Valvoja* 1909. s. 108

¹⁰² *Ibid.* s. 110

¹⁰³ *Ibid.* s. 109

¹⁰⁴ *Antropologie*. *Antropologický slovník* [online]. Jaroslav Malina a kolektiv. 2009
Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>

vývoj folkloru musí sledovat určité zákonitosti a postupovat stále kupředu, k něčemu bohatšímu a rozmanitějšímu a odhalíme-li řád tohoto vývoje, nabízí se nám možnost postupovat opačným směrem až k jeho úplně první podobě. Není třeba zdůrazňovat, že právě zde leží evolucionistické jádro finské školy, které je ale v Juliově i Kaarleho pojetí obohaceno o prvek migrace: „*Toisintojen maantieteellinen järjestyminen tietystikin edellyttää, että muinaismuistelmat ovat vaeltaneet kansalta kansalle, suullisena lainana.* / Geografické seřazení variant zřetelně implikuje, že lidová slovesnost migrovala od národa k národu v podobě ústních výpůjček.“¹⁰⁵

Závěrem si tedy můžeme dovolit tvrdit, že unikum finské školy a historicko-geografické metody leží i v její schopnosti spojit tyto dvě koncepce, do té doby stojící a vymezující se proti sobě a že operuje v rámci monogeneze a difuze.

7. 2 Die folkloristische Arbeitsmethode

Die folkloristische Arbeitsmethode¹⁰⁶ z roku 1926 a publikovaná v angličtině pod názvem Folklore Methodology v roce 1971 je příručkou pro aplikování historicko-geografické metody. Navazuje na podobnou práci napsanou Kaarlem Krohnem o osm let dříve, a sice na Kalevalankysymyksiä [Kalevalské otázky]; zde je jen nutné upozornit, že o pár let dříve vyšla ještě práce Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung [Příručka pro srovnávací studium pohádky] Anttiho Aarneho, která se také zabývala teoretickými aspekty historicko-geografické metody. Jak je patrné z podtitulu knihy (*opas Suomen kansan vanhojen runojen tilaajille ja käyttäjille ynnä suomalaisen kansanrunouden opiskelijoille ja harrastajille / průvodce pro předplatitele a uživatele Suomen kansan vanhat runot stejně jako pro studenty a zájemce o finskou lidovou poezii*), představuje Kalevalankysymyksiä příručku pro studium lidové poezie. Zajímavou kapitolou, pro kterou bohužel již není v této práci prostor je i možný vliv politické situace ve Finsku na vývoj finského folklorního výzkumu. Finsko vyhlásilo nezávislost ještě během první světové v prosinci 1917 a krátce poté, roku 1918 uveřejnil Kaarle Krohn v již zmiňované knize Kalevalankysymyksiä nový názor na původ kalevalských run, zcela odlišný od jeho dříve publikovaných názorů, podle něhož vznikly v pozdní době železné v západním Finsku, odkud se postupně šířily do východního

¹⁰⁵ KROHN, KAARLE. Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista. *Valvoja* 1909. s. 109

¹⁰⁶ Má práce vychází z anglického překladu vypracovaného Rogerem L. Welschem, z toho důvodu je používán její anglický název a citace jsou uvedeny v angličtině.

Finska a do Karélie.¹⁰⁷

Monografie Folklore Methodology, jež na rozdíl od Kalevalankysymyksiä aplikuje finskou metodu na studium lidové prózy, byla sestavena na základě řady přednášek proslovených v letech 1924 a 1925, které byly následně upraveny pro knižní vydání a doplněny o kapitolu věnující se osobě Kaarlova otce. Krohnova monografie do větší míry pojednává o záležitostech, které již byly diskutovány v Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista [O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti], není tedy nezbytné zabývat se jí detailně, ačkoli to je patrně nejznámější Krohnova práce a zároveň jedna z nemnohých, kterým se dostalo anglického překladu.¹⁰⁸

Kaarle Krohn zde podává podrobný návod pro praktickou aplikaci historicko-geografické metody, a to včetně takových detailů jako je např. doporučení, aby byla analýza zapisována pouze na jednu stranu volných listů papíru, neboť jedině tak je možno si udržovat neustálý přehled o jednotlivých variantách. „*Loose sheets of paper used on one side only are the most convenient format ... In any case one must have constant access to a quick survey, which does not exist when both sides of the sheet are used.*“¹⁰⁹ Zápis těchto variant má také své pravidla. Krohn navrhuje, aby se komparovaný materiál seskupil primárně podle jazyka, v němž byl zaznamenán a takto byl i označen – jazykové rodiny by byly značeny velkým tiskacím písmenem podle začátečního písmene jejich názvu a dalšími písmeny poté dále vymezovány, tak např. finské varianty by nesly zkratku FF (ugrofinská jazyková rodina¹¹⁰, finský jazyk) a francouzské zase RF (románská jazyková rodina, francouzský jazyk). Nepřekvapí, že Krohn několikrát zdůrazňuje nutnost pracovat s co největším množstvím materiálu, navrhuje propojenou síť folklorních archivů, vydávání katalogů nebo případně alespoň jejich sumarizací, jako příklad takového zestručněného vydání uvádí norský katalog publikovaný v edici *Folklore Fellows Communications*.¹¹¹ Zároveň ale cituje slova Axela

¹⁰⁷ Téma je podrobně diskutováno např. v této publikaci: WILSON, WILLIAM A. Folklore and Nationalism in Modern Finland. Bloomington: Indiana University Press 1976

¹⁰⁸ V angličtině byl publikován ještě příspěvek Kaarla Krohna pronesený na světové folkloristické konferenci *The World's Columbian Exposition* roku 1893, sborník příspěvků vyšel roku 1898 a obsahuje Krohnovu studii A Kind of Worship of the Dead in Finland, která je součástí tehdy ještě připravovaného, Kaarlem Krohnem přepracovaného vydání knihy Julia Krohna Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelu [Pohanská víra finského lidu].

KROHN, KAARLE. A Kind of Worship of the Dead in Finland. *The International folk-lore congress of the World's Columbian exposition*. Chicago: Charles H. Sergel company 1893

¹⁰⁹ KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971, p. 61

¹¹⁰ Krohn vychází pravděpodobně z německé označení jazykové skupiny, které podobně jako angličtina či finština staví na první místo jazyky finské a teprve poté ugrické, v doslovném překladu se tedy jedná o finsko-ugrickou jazykovou rodinu (finno-ugrischen Sprachen, Finno-Ugric languages, Suomalais-ugrilaiset kielet).

¹¹¹ Jedná se o 46. svazek edice FFC:

Olrika, že nedostatek materiálu by se neměl stát limitujícím faktorem na cestě k etablování folkloristiky jako vědecké disciplíny: „*Don't well-established sciences work with incomplete materials? Is it after all a distinguishing characteristic of research that the material must be complete or nearly so? Rather, shouldn't it be the methodology that makes an investigation scientific or unscientific, that certain method of procedure that recognizes this incompleteness and so provides means for the researcher to overcome it?*“¹¹²

V Kalevalankysymyksiä Kaarle Krohn představil také novou teorii týkající se změn dotýkajících se kalevalské poezie v čase a prostoru. Tyto změny podléhají určitým zákonitostem, jež mají vliv na výslednou podobu folklorního útvaru. K. Krohn hovoří o tzv. rytmických či metrických zákonech (*runomitan lait*), jejichž aplikovatelnost ve Folklore Methodology rozšíří i na folklorní prózu.¹¹³ Jedná se v podstatě o zobecnění tzv. epických zákonů (*epic laws*) navržených Axelem Olrikem¹¹⁴; Krohn je ostatně několikrát cituje a jedna kapitola jeho práce je věnována jejich kritické analýze. První zákon se týká zapomínání¹¹⁵, během něhož může dojít nejen k vypuštění větších či menších částí z narací, ale i ke zjednodušení nebo generalizaci jednotlivých prvků – typickým příkladem může být ztráta konkrétního počtu a jeho náhrada neurčitým plurálem. Vynechávání některých podrobností má svůj opak v jejich přidávání¹¹⁶, ale paradoxně i za ním je dle Krohna třeba hledat zákon zapomínání. Přidané prvky mohou pocházet z již existující tradice nebo může být jeden prvek znásoben. Přidávání může mít také podobu racionalizace a specializace – dříve nespécifikovaná osoba obdrží jméno, profesi apod.

Posledním zákonem je zákon transformace (*law of transformation*), který vede ke vzniku řady variant odvozených od jednoho typu. Tyto varianty jsou částečně výsledkem výše zmiňovaných procesů, tedy vynechávání a přidávání prvků, ale svoji roli zde hrají i další procesy. V úvahu se musí vzít např. možnost, že některé změny byly způsobeny

CHRISTIANSEN, REIDAR TH. The Norwegian Fairytales. A Short Summary. Acad. Scient. Fenn. 1922

¹¹² KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971. p. 45

¹¹³ APO, SATU. Tarina siitä, kuinka pääsimme Tuhkimon jäljille [online]. *Helsingin yliopisto*.. Dostupné z: http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/oivallukset/6_oivallus.htm [25.5.2015]

¹¹⁴ Axel Olrik představil svoji teorii v posmrtně vydané knize v dánštině roku 1921, její anglický překlad Principles for Oral Narrative Research od Kirsten Wolf a Jody Jensen je až z roku 1992, přičemž ale kapitola pojednávající o zákonech lidové epiky zajišťujících její stabilitu byla vydána v angličtině i němčině již dříve. Olrikem vymezené zákony jsou následující: *Law of Opening and Closing Scenes, Law of Repetition, Law of Three, Law of Two to a Scene, Law of Contrast, Law of Twins, Law of the Importance of Final Position, Law of the Single Strand, Law of Use of Tableaux Scenes, Law of Logic of the Sage, Law of Unity of Plot, Law of the Concentration on a Leading Character*.

OLRIK, AXEL. Principles for Oral Narrative Research. Bloomington: Indiana University Press 1992

¹¹⁵ Krohn hovoří o působení špatné paměti / *the influence of faulty memory*.

¹¹⁶ Krohnem označené jako sklon k obohacení (narace) / *the impulse toward expansion*.

přizpůsobováním narace lokálnímu kontextu – takovým příkladem je nahrazení vola jako tažného zvířete koněm v oblastech, kde orbu vykonával kůň. S podobným konceptem se můžeme setkat u Carla von Sydowa, Krohnova současníka a spoluzakladatele *Folklore Fellows*. Von Sydow definoval tzv. ekotypy (*ecotypes*)¹¹⁷, tedy charakteristické formy, které na sebe mohou vzít narace v souladu s prostředím typickým pro jejich vypravěče.¹¹⁸ Kaarle Krohn ještě v souvislosti s von Sydowem nemluví přímo o ekotypech, ale v hrubých obrysech zmiňuje a souhlasí s jeho hypotézu o vlivu prostředí na folklor.¹¹⁹

V závěrečných kapitolách Kaarle Krohn opět diskutuje cíle finské školy, tedy nalezení původní formy (*ur-form*) zvoleného folklorního útvaru a místa jejího vzniku. Podobně jako v Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista [O finské metodě výzkumu lidové slovesnosti] i zde vyjadřuje nesouhlas s polygenetickou teorií o vzniku pohádky, respektive s jejím hlavním východiskem předpokládajícím společné vlastnictví lidové slovesnosti celým lidstvem a s tím související možnost vzniku jakéhokoli folklorního útvaru u jakéhokoli etnika: „*Polygenesis in the most extreme sense, that every variant was composed separately at innumerable sites, is unthinkable. But even one single independent reoccurrence of such a complicated form, for example, the Cinderella tale, as the result of the general similarity of human fantasy or pure chance is highly unlikely.*“¹²⁰

V době, kdy vyšel německý originál Die folkloristische Arbeitsmethode byla historicko-geografická metoda již plně zavedenou metodou folkloristiky¹²¹ s příznivci v celé Evropě i zámoří. Největší produktivity dosáhla finská škola ve 20. a 30. letech 20. století a Kaarle Krohn odkazuje k řadě prací, které ji aplikují na studium všech folklorních útvarů. S narůstajícím zájmem o historicko-geografickou metodu sílila i její kritika, ale nezpochybnitelným faktem zůstává, že finská škola dala vzniknout jednomu z nejužitečnějších nástrojů současné folkloristiky, a sice množství katalogů folklorních žánrů.

¹¹⁷ Poprvé představeny roku 1927 jako oikotypy (*oicotypes*).

¹¹⁸ DUNDES, ALAN. Geography and Folk-Tale Oicotypes. *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Rowman & Littlefield 1999. p. 138

¹¹⁹ KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971. p. 25

¹²⁰ KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971. p. 136

¹²¹ Jak Dundes upozorňuje, projevuje se to i v názvu Krohnovy monografie, který není Eine folkloristische Arbeitsmethode ale Die folkloristische Arbeitsmethode. DUNDES, ALAN. The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore. *Journal of Folklore Research*, 23:2/3. 1986. p. 132

8. Vliv historicko-geografické metody na vznik a počátky finské muzikologie

Za zakladatele finské muzikologie je považován skladatel a folklorista Ilmari Krohn, třetí syn Julia Krohna. Studoval v Helsinkách estetiku a poté hudební teorii, skladbu a hru na klavír na nejstarší německé univerzitě v Lipsku. Už během studií se začal zajímat o finský hudební folklor a v létě roku 1886 podnikl první výpravu za sběrem lidových písní, kterým zasvětil i svoji práci Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland [O povaze a původu duchovních lidových melodií ve Finsku], za niž obdržel docenturu. Ilmari Krohn strávil většinu svého profesního života v roli pedagoga. Od roku 1900 byl docentem hudební teorie v Helsinkách a v letech 1918–1930 profesorem. Kromě toho učil i na *Helsinském hudebním institutu (Helsingin musiikkiopisto)*,¹²² napsal řadu vzdělávacích publikací Musiikin teorian oppiakso [Kapitoly z hudební teorie] (1911–1937) a založil *Finskou muzikologickou společnost (Suomen musiikkitieteellinen seura)*.

Na poli hudebního folkloru je nejvýznamnější jeho editorská práce na třísvazkovém díle Suomen kansan sävelmiä [Finská lidová hudba]¹²³ vydávaném mezi lety 1898–1933. Ilmari Krohn vynalezl vlastní metodu pro systematizaci lidových písní, a to ne podle obsahu, nýbrž na základě jejich melodie, respektive kadence.¹²⁴

Ilmariho práce byla do určité míry inspirována finskou školou. Nejedná se o překvapivé zjištění, neboť oba bratři, Kaarle i Ilmari, úzce spolupracovali při organizování folklorních sběrů prostřednictvím *Společnosti pro finskou literaturu*, jejíž sběratelé měli mezi sebou jasně rozdělené kompetence – část se soustředila pouze na slova a část pouze na melodie.¹²⁵ Stejně jako Kaarle i Ilmari předpokládal existenci různých variant a jejich geografickou distribuci; finský etnomuzikolog Erkki Pekkilä dokonce uvádí, že i termín, který Ilmari používá pro označení těchto variant, tedy finské slovo *toisinto*, byl zvolen na základě knihy jeho otce nazvané Kalevalan toisinnot [Varianty Kalevaly]. K vytvoření klasifikace

¹²² Dnešní Sibeliova akademie (Sibelius-Akatemia).

¹²³ Archiv dostupný online na <http://esavelmat.jyu.fi/>

¹²⁴ VÄISÄNEN, A. O. Suggestions for the Methodical Classification and Investigation of Folk Tunes. *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 1. 1949. p. 34–35

¹²⁵ PEKKILÄ, ERKKI. History, Geography, and Diffusion: Ilmari Krohn's Early Influence on the Study of European Folk Music. *Ethnomusicology*, Vol. 50, No. 2, 50th Anniversary Commemorative Issue. 2006. p. 353–359

lidových písní ho poté vedla stejná potřeba jako představitele finské školy, a sice nezbytnost dostatečného množství materiálu pro další komparativní studium.¹²⁶

¹²⁶ PEKKILÄ, ERKKI. History, Geography, and Diffusion: Ilmari Krohn's Early Influence on the Study of European Folk Music. *Ethnomusicology*, Vol. 50, No. 2, 50th Anniversary Commemorative Issue. 2006. p. 353–359

9. Katalogizace materiálu¹²⁷

Několikrát zmiňovaný Aarneho Katalog pohádkových typů, v originálním německém vydání Verzeichnis der Märchentypen [Přehled pohádkových typů], se zrodil roku 1910, z potřeby systematizace materiálu, která by folkloristům usnadnila jeho studium: „*Wie sehr würde es die Arbeit des Materialsammlers erleichtern, wenn alle bis jetzt gedruckten Märchensammlungen nach demselben Systeme geordnet wären. / Jak velmi by se ulehčilo sbírání materiálu, kdyby všechny doposud vydané sbírky byly uspořádány podle stejného systému,*“ píše Aarne v předmluvě k prvnímu vydání Katalogu.¹²⁸ Aarneho Katalog ale nebyl prvním pokusem o vytvoření pohádkové klasifikace. Za ten úplně první můžeme považovat systém vytvořený Johannem Georgem von Hahnem roku 1864, další, z pera S. Baringa-Goulda, vznikl o pouhé dva roky později.

9. 1 První pokusy

Johann Georg von Hahn vydal roku 1864 první díl své sbírky řeckých a albánských pohádek nazvaný Griechische und Albanesische Märchen [Řecké a albánské pohádky], v němž představil klasifikaci kouzelných pohádek. Hahnova klasifikace byla do značné míry založená na mytologii a kromě rozdělení pohádek do určitých tříd (*formeln*), z nichž řada v názvu odkazovala nejen k řecké mytologii¹²⁹ poskytovala i komparativní reference k řadě tehdejších pohádkových sbírek, a to včetně srbských, litevských nebo rumunských.¹³⁰

O dva roky později vytvořil Sabine Baring-Gould pohádkovou typologii pro první vydání práce Williama Hendersona Notes on the Folk Lore of the Northern Counties of

¹²⁷ Diplomová práce se zabývá pouze katalogy vzniklými do roku 1928. Pro bibliografii mladších katalogů viz např.:

AZZOLINA, DAVID S. Tale Type-and Motif-indexes: An Annotated Bibliography. New York: Garland 1987

UTHER, HANS-JÖRG. Reviewed Work: Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography by David S. Azzolina. *The Journal of American Folklore*, Vol. 102, No. 406, Vietnam. 1989. p. 479–484

UTHER, HANS-JÖRG. Type- and Motif-Indices 1980-1995: An Inventory. *Asian Folklore Studies*, Vol. 55, No. 2. 1996. p. 299–317

Další přehled je k dispozici v rámci Enzyklopädie des Märchens / List of Abbreviations and Short References List of Abbreviations and Short References. *Enzyklopädie des Märchens*. [online]

Dostupné z: <http://wwwuser.gwdg.de/~enzmaer/akueverz-engl.html> [11.1.2016]

¹²⁸ AARNE, ANTTI. Verzeichnis der Märchentypen. Helsinki: Suomalaisen Tiedetakatemian Toimutuksia: 1910

¹²⁹ Např. do podskupiny odloučení (*Verlassung*) tzv. manželských forem (*Eheliche Formeln*) patří vzorce Freya (Erós a Psyché), Meluzína a Pénélopé.

¹³⁰ Pro úplný seznam zpracovaných sbírek viz HAHN, JOHANN GEORG VON. Griechische und Albanesische Märchen. Leipzig: W. Engelmann 1864. s. 61

England and the Borders, with an appendix on Household Stories. Baring-Gould byl obeznámen s Hahnovou prací a jím vytvořená klasifikace stojí na podobných základech jako systém představený v Griechische und Albanesische Märchen. Baring-Gould v úvodu ke své typologii hovoří o určité jednotě pohádkových prvků, díky které je můžeme zredukovat na jednotlivé základní kořeny. V pohádkovém materiálu identifikuje dvě primární skupiny – rodinné příběhy a ostatní, přičemž další dělení poté provádí na základě aktantů, kteří se vyskytují v pohádce. Hlavní podskupiny rodinných pohádek tak tvoří narace o manželích, rodičích a dětech, sourozencích, ženichovi a nevěstě. Další třídy poté nesou název prototypického příběhu dané kategorie, který je velmi často shodný s názvem používaným Hahnem.¹³¹ Problémy, které s sebou Baring-Gouldova typologie přináší jsou nasnadě. Dělení je provedeno pouze podle aktantů, byť to tak není nikde explicitně definováno, což vede k tomu, že v mnoha případech jsou pohádky klasifikovány do skupin podle prvků, které nemusí být pro pohádku určující.¹³²

9. 2 Katalog pohádkových typů, 1910

Aarneho přivedla na myšlenku sestavit klasifikaci pohádek práce na jeho doktorské disertaci z roku 1907; tehdy mu bylo již 39 let. V práci studoval tři pohádkové typy, AT 560, AT 566 a AT 567, přičemž se musel potýkat s problémy způsobenými neexistujícím systémem katalogizování materiálu. Další obtíže byly způsobeny nedostatečnými možnostmi zpracovávat a obdržet materiál ze zahraničí. Tento nedostatek měla za úkol vyřešit v té době ještě mladá asociace *Folklore Fellows*, pro niž začal Aarne sestavovat soupis finských pohádek, určený původně zahraničním badatelům, kteří neměli možnost obeznámit se s finsky psaným materiálem v tamějších sbírkách.¹³³ Záhy se ale ukázalo, že je potřeba vytvořit

¹³¹ Srov. např. první skupinu, pohádky vyprávějící o manželech, jejíž podskupiny tvoří prototypické příběhy: Erós a Psyché, Meluzína, Penelope a Genoveva.

HENDERSON, WILLIAM. Notes on the Folk Lore of the Northern Counties of England and the Borders, with an appendix on Household Stories by S. Baring-Gould. London: Longmans, Green and Co. 1866. p. 301

¹³² Příkladem je pohádka O krásce a zvířeti (AT 425C), kterou Baring-Gould zařazuje do skupiny pohádky o sourozencích, respektive o třech sestřích, ale dalo by se polemizovat, že pro pohádku je mnohem důležitější prvek nadpřirozený manžel, pro něhož má Baring-Gould také vlastní kategorii.

¹³³ Mezi cíle Folklore Fellows patřilo i publikování folklorního materiálu *in an easily accessible language or with references in such a language* (p.8). Není bez zajímavosti, že bylo uvažováno i o použití esperanta, a to dokonce i Kaarlem Krohnem. V roce 1912 publikoval v časopise *La Revuo* rakouský esperantista Adolf Ludwig Stahl článek nazvaný *Alvoko* [Výzva], v němž vybízí esperantské mluvčí k sestavení sbírky světových pohádek (*la tutmonda fabelkolekto*). Cílem této snahy mělo být ukázat, že je esperanto jazyk vhodný k vědeckým účelům, a tak donutit badatele k jeho naučení: „*Ni devas trovi rimedon, por devigi la scienculojn, ke ili eklernu Esperanton. Tio okazos, kiam la esperantistoj eldonos sciencan verkon de tia graveco, ke neniŭ klerulo povu flankelasi ĝin. / Musíme nalézt prostředek, jak přimět vědce naučit se esperanto. To se stane tehdy, když esperantisté vydají odborné dílo takového významu, že ho žádný odborník*

nejprve systém či klasifikaci, ke které by se dalo ve všech dalších sbírkách odkazovat.¹³⁴

Aarneho katalog zpracovává rukopisné záznamy pohádek uchovávané u *Společnosti pro finskou literaturu*, dánské pohádky sepsané S. Grundtvigem a pohádky z Kinder- und Hausmärchen bratří Grimmů, přičemž předpokládá rozšíření na základě dalších zdrojů. Tomu odpovídá i značení typů, které počítá s necelými 2000 typů, z nichž Aarne obsadil pouze 540, respektive 587 se započítáním variant rozlišených dodatkovým písmenem. Způsob označovat typy číselným symbolem považuje Aarne za dostačující¹³⁵, přesto jej ale ve většině případů doplňuje i názvem, který vychází nejčastěji z názvů používaných bratry Grimmů. Je to možné i proto, že Aarne postavil svoji klasifikaci na úplném vyprávění, s výjimkou pohádek o hloupém čertovi a zvířecích a anekdotických pohádek, kdy čísluje jednotlivé epizody, neboť ty jsou často kombinovány v rámci jedné narace.

Základními skupinami v katalogu jsou zvířecí pohádky (1-299), kouzelné pohádky (300-1199) a anekdoty (1200-1999), které jsou děleny do dalších podskupin, ale v tomto případě se kritéria dělení liší v závislosti na dané skupině. Pohádky o zvířatech jsou klasifikovány podle hrdiny – zvířete, které (vyskytuje-li se jich v pohádce více) má vedoucí roli, kouzelné pohádky poté podle nejdůležitějšího nadpřirozeného prvku. Problém výskytu více nadpřirozených prvků v jedné pohádce vyřešil Aarne uvedením odkazů u příslušných typů.

nebude moci přehlédnout.“ (STAHL, ADOLF LUDWIG. Alvoko. *La Revuo*, Vol 6. 1912. p. 523). Finský esperantista Vilho Setälä na tento návrh upozornil Kaarla Krohna, který se k němu vyjádřil v předmluvě k Dritter Bericht über die Tätigkeit des folkloristischen Forscherbundes „FF“ (KROHN, KAARLE. Dritter Bericht über die Tätigkeit des folkloristischen Forscherbundes "FF". Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia 1913). Podle Krohna je zbytečné používat esperanto v samotném Katalogu, neboť tam jsou dostačující používané číselné odkazy, ale jazyk by se dal použít při vydávání pohádkových sbírek.

¹³⁴ HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968. p. 148

¹³⁵ AARNE, ANTTI. Verzeichnis der Märchentypen. Helsinki: Suomalaisen Tiedetakatemia Toimutuksia 1910. s. 5

Vznik Katalogu pohádkových typů prošel několika fázemi. Aarnem vypracovaný systém nejprve otestovali Kaarle Krohn a jeho bratranec Oskar Hackman, překladatel Kaarleho práce z finštiny do němčiny a tvůrce katalogu pohádek finských Švédů. Po zapracování jejich připomínek poslal Aarne soupis k posouzení von Sydowovi, Orlikovi a Boltemu a teprve poté byl Katalog pohádkových typů hotový.¹³⁶

9. 3 Další katalogy pohádek

V reakci na vydání Katalogu pohádkových typů začaly po celé Evropě vznikat podobné soupisy, které respektovaly Aarneho klasifikaci, ale zároveň s sebou přinesly řadu nových typů. Kvůli předčasné smrti nemohl Aarne v připravované revizi katalogu tento vývoj reflektovat; tohoto úkolu spolu s překladem soupisu do angličtiny se ujal jeden z prvních zámořských propagátorů historicko-geografické metody Stith Thompson. Do roku 1928, kdy vyšlo rozšířené Thompsonovo vydání, byla v edici FFC publikována řada katalogů, často z pera A. Aarneho, a neomezující se jen na pohádky.

Tím prvním byl hned pátý svazek FFC Finnische Märchenvarianten [Finské pohádkové varianty]¹³⁷ od Aarneho. V roce 1885 publikoval Kaarle Krohn katalog folklorních sbírek *Společnosti pro finskou literaturu*¹³⁸ a tento Krohnův materiál Aarne ve Finnische Märchenvarianten podrobil typologické klasifikaci, navíc přidal i mapu zobrazující geografické rozšíření jednotlivých typů ve Finsku. U finského pohádkového korpusu Aarne zůstal i v případě pohádkového katalogu z roku 1920, který zpracovává pohádky sesbírané v letech 1908-1918. V roce 1911 vyšla i práce Oskara Hackmana věnovaná švédským pohádkám ve Finsku zahrnující i typy, které Aarne neuvádí; ty Hackman opatřil krátkým popisem a při zařazování k typům je označil hvězdičkou. Neúplnost prvního vydání Katalogu pohádkových typů dokládá i fakt, že k tomuto značení se Hackman musel uchýlovat poměrně často. Aarne nedlouho poté rozšířil využitelnost katalogu v práci z roku 1912, v níž udává typová čísla mj. ke sbírkám pohádek ruských (Afanasjev), sicilských (Laura Gonzenbach) a řeckých (von Hahn).¹³⁹ V dalším katalogu Estnische Märchen- und Sagenvarianten [Estonské

¹³⁶ Ibid. s. 10

¹³⁷ AARNE, ANTTI. Finnische Märchenvarianten. Verzeichnis der bis 1908 gesammelten Aufzeichnungen. Helsinki: Suomalaisen Tiedetakatemia Toimutuksia 1911

¹³⁸ KROHN, KAARLE. Luettelo Suomalaisen kirjallisuuden seuran satukokoelmista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1885

¹³⁹ AARNE, ANTTI. Übersicht der mit dem Verzeichnis der Märchentypen in den Sammlungen Grimms, Grundtvigs, Afanasjews, Gonzenbachs und Hahns übereinstimmenden Märchen. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemia Kustantama 1912

varianty pohádek a pověstí] se poté Aarne věnoval estonským pohádkám z rukopisné sbírky estonského folkloristy Jakoba Hurta. První díla řadící pohádky pracovala převážně se severským materiálem; jednou z prvních prací zabývajících se jinou než severoevropskou pohádkou byl katalog vlámských pohádek Les contes populaires de la Flandre¹⁴⁰ [Lidové pohádky Flander] zpracovaný Mauritsem de Meyerem

České folkloristice dlouho dominovalo třísvazkové dílo Václava Tilleho Soupis českých pohádek, který začal vycházet v roce 1929, rok po vydání Thompsonem revidovaného Katalogu pohádkových typů, ale navzdory tomu Tille Aarneho klasifikaci nerespektoval a pohádky jsou řazeny abecedně. Slovenský pohádkový korpus zpracoval Jiří Polívka ve svém Súpisu slovenských rozprávok, který byl s finskou školou v době vzniku Katalogu pohádkových typů již obeznámen; pro *Národopisný věstník československý* recenzoval K. Krohnovu monografii Bär (Wolf) und Fuchs [Medvěd (vlk) a liška] (v roce 1898) a později i Aarneho Vergleichende Märchenforschungen [Srovnávací studium pohádky] (roku 1910). V posledním případě doplňuje Aarneho zdrojový materiál o řadu pohádkových sbírek obsahujících studované pohádky¹⁴¹, a to zejména ze slovanského prostředí. Ve slovenštině vyšel i překlad druhého vydání z roku 1928, ale až v době, kdy Thompson publikoval jeho novější verzi. Tilleho Soupis českých pohádek zůstal po dlouhou dobu jediným dílem svého druhu u nás. Až v 60. letech se objevily pokusy zpracovat české pohádky podle Aarneho vzoru. Úkolu se ujal Jaromír Jech, který doplnil Tillovu práci odkazy k AT, ale jeho práce zůstala jen ve formě rukopisu, stejně jako práce zařazující k AT Polívkův Súpis slovenských rozprávok.

V současnosti je v Etnologickém ústavu AV ČR Jaroslavem Otčenáškem připravován nový Katalog české lidové pohádky, který byl v pracovní verzi publikován v Otčenáškově práci Antropologie narativity.¹⁴² Přehled se opírá o poslední verzi Katalogu pohádkových typů z roku 2004 vypracovanou Hansem-Jörgem Utherem, kterou doplňuje o nové syžety typické pro české pohádky.

¹⁴⁰ MEYER, MAURITS DE. Les contes populaires de la Flandre. Aperçu général de l'étude du conte populaire en Flandre et catalogue de toutes les variantes Flamandes de contes populaires. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1921

¹⁴¹ Aarne studuje pohádky *Das märchen vom zauberring* (O čarodějném prstenu), *Die drei zaubergegenstände und die wunderbaren früchte* (O třech věcech kouzelných a ovoci čarodějném), *Das märchen vom zaubervogel* (O ptáku kouzelném).

¹⁴² OTČENÁŠEK, JAROSLAV. Antropologie narativity. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012

10. Raná evropská recepce finské školy

Die folkloristische Arbeitsmethode byla vydána v době, kdy finská škola již měla v evropském i zámořském folklorním výzkumu své jméno. Není proto překvapivé, že zejména na začátku 20. století se objevilo množství kritických ohlasů z per Krohnových současníků i představitelů nastupující generace folkloristů. Hlavním reprezentantem této rané kritiky byl česko-rakouský folklorista Albert Wesselski, který se dostal do ostré polemiky s estonským folkloristou Walterem Andersonem a jeho výpady nezůstaly bez povšimnutí ani u Kaarla Krohna a Stitha Thompsona. Druhý proud kritiky poté mířil na finskou školu ze strany ruských badatelů – Proppa, Nikiforova a dalších.

Současně si ale historicko-geografická metoda nacházela i své příznivce; v americké folkloristice patřili k jejím prvním podporovatelům Archer Taylor a Stith Thompson. Taylor s její pomocí studoval evropský materiál, zatímco Thompson ji aplikoval na studium pohádek amerických indiánů.

10. 1 Albert Wesselski

Jak bylo uvedeno výše, jedním z neaktivnějších kritiků finské školy na začátku 20. století byl Albert Wesselski, který *made several bitter attacks upon the Finnish method*.¹⁴³ Tato kritika je obsažena zejména v jeho dvou knihách, Märchen des Mittelalters [Středověké pohádky] z roku 1925 a Versuch einer Theorie des Märchens [Pokus o teorii pohádky] z roku 1931. V první zmiňované publikaci uvedl Wesselski přes 60 pohádek, přeložil je a doplnil odkazy na literární prameny, aby prokázal jejich literární původ.¹⁴⁴ Finské škole věnoval první slova předmluvy nazvané Märchen des Volkes und der Literatur [Lidová a literární pohádka], v němž píše: „*Je weiter und tiefer der Einfluss der finnischen Schule in die Märchenforschung dringt, desto größer wird der Triumph des sogenannten Volksmärchens über das sogenannte literarische Märchen. / Čím dále a hlouběji proniká vliv finské školy na výzkum pohádek, tím větší je triumf tzv. lidové pohádky nad tzv. literární pohádkou.*“¹⁴⁵ Wesselski byl přesvědčený, že literární verze pohádek měly obrovský vliv na jejich rozšíření, což dělá z jakékoli snahy vystopovat jejich migrační cestu úkol předem odsouzený k nezdaru.¹⁴⁶ V této kritické linii pokračuje i v knize Versuch einer Theorie des Märchens, v níž opět obviňuje představitelé finské školy z opomíjení vlivu literatury (*Immerhin kennt Aarne zwei Gattungen des Märchens: das volkstümliche Märchen ist ihm das ursprüngliche; das literarische Märchen ist nur eine Bearbeitung des volksmündlichen / Aarne zná jen dva druhy pohádky – lidová pohádka je ta původní, literární pohádka je pouze jedna verze té lidové*)¹⁴⁷ a nesohlasí s jejich předpokladem o stabilitě pohádky ústně předávané, neboť podle něho není možné, aby se pohádky měnily a zároveň byly stabilní.¹⁴⁸

10. 1. 1 Reakce na Wesselského kritiku

Wesselski směřoval svoji kritiku nejen na obecná východiska finské školy, ale i na konkrétní práce. Patřila k nim kniha Kaiser und Abt [Císař a opat]¹⁴⁹ (AT 922) Waltera

¹⁴³ KIEFER, EMMA E. Albert Wesselski and Recent Folktale Theories. Bloomington: Indiana University 1947. p. 17

¹⁴⁴ WESSELSKI, ALBERT. Märchen des Mittelalters [online]. 1925
Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1309674> [28.5.2015]

¹⁴⁵ WESSELSKI, ALBERT. Märchen des Mittelalters [online]. 1925. s. 11
Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1309674> [28.5.2015]

¹⁴⁶ DORSON, RICHARD M. Current Folklore Theories. *Current Anthropology*, Vol. 4, No. 1. 1963. p. 94

¹⁴⁷ WESSELSKI, ALBERT. Versuch einer Theorie des Märchens [online]. 1925. s. 145
Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1303196> [28.5.2015]

¹⁴⁸ Ibid. s. 153

¹⁴⁹ ANDERSON, WALTER. Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1923

Andersona a zejména poté monografie z pera R. Christiansena The Tale of the Two Travellers or the Blinded Man,¹⁵⁰ (AT 613 + AT 554) k níž Wesselski podotkl, že autor dospěl k naprosto chybným závěrům způsobených použitím špatné (tedy historicko-geografické) metody.¹⁵¹ První zmiňovaný odpověděl na kritiku finské školy krátce po vydání Versuch einer Theorie des Märchens v knize Zu Albert Wesselski's Angriffen auf die finnische folkloristische Forschungsmethode [K. A. Wesselského útokům na výzkumné metody finské folkloristiky],¹⁵² v níž reaguje na výše zmiňované Wesselského námitky.

Podle Andersona folkloristé roli literatury neignorují, ale tato role je méně podstatná a pohádky stále zůstávají součástí lidové ústní tradice a jako takové musí být také studovány. Přesto ale Anderson ve své studii AT 922 pracuje s více jak 600 verzemi, z nichž je 151 literárních.¹⁵³ Otázkou stability pohádky se Anderson také zabývá, a to hned v několika bodech – nejprve si pokládá obecnou otázku, zda vůbec můžeme v případě ústní tradice mluvit o stabilitě a následně se vrací ke své teorii o samoregulaci narativních struktur (*law of self-correction*), jejímž prostřednictvím se udržuje stabilita lidové slovesnosti. Andersonův zákon předpokládá, že základní forma pohádky zůstává stejná, protože ji vypravěč slyšel z vícera zdrojů nebo při více příležitostech, čímž byly náhodné odchylky potlačeny.¹⁵⁴

Dalším, kdo se ohradil proti Wesselského námitkám byl Kaarle Krohn, kteý recenzoval jeho první knihu, respektive její předmluvu Märchen des Volkes und der Literatur pro Neuphilologische Mitteilungen. Krohn nejprve zpochybňuje důležitost literárních verzí pohádky v míře, jakou jim přisuzuje Wesselski. Druhá část recenze je poté věnována obhajobě Christiansenovy monografie, kterou Krohn uzavírá poznámkou odsuzující mnohdy zbytečné Wesselského útoky na ostatní folkloristy: „*We could wish, for the sake of the critic himself, that he had expressed himself with more control concerning the great work of another scholar* ...“¹⁵⁵

Posledním, kdo se zapojil do debaty byl Stith Thompson, který recenzoval

¹⁵⁰ CHRISTIANSEN, REIDAR TH. The Tale of the Two Travellers or the Blinded Man. A Comparative Study. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1916

¹⁵¹ WESSELSKI, ALBERT. Märchen des Mittelalters [online]. 1925. s. 12
Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1309674> [28.5.2015]

¹⁵² ANDERSON, WALTER. Zu Albert Wesselski's Angriffen auf die finnische folkloristische Forschungsmethode. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiiv 1935

¹⁵³ THOMPSON, STITH. The Folktale. University of California Press 1977. p. 163

¹⁵⁴ HAASE, DONALD. The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales: A-E. Greenwood Publishing Group 2008. p.

¹⁵⁵ KROHN, KAARLE. Märchen des Volkes und der Literatur. *Neuphilologische Mitteilungen* XXVI. 1925. cit. In: KIEFER, EMMA E. Albert Wesselski and Recent Folktale Theories. Bloomington: Indiana University 1947. p. 60

Wesselského knihu a později i Andersonovu reakci. „*For several years I had had a desultory correspondence with Albert Wesselski in Prague. He interested me for one thing because he opposed so vigorously the work of the Finnish school of folkloristics to which I had in a degree attached myself;*“¹⁵⁶ píše Thompson ve svých pamětech A Folklorist's Progress: Reflections of a Scholar's Life. Na prvních stránkách recenze Wesselského Versuch einer Theorie des Märchens se Thompson vyjadřuje k terminologickým otázkám diskutovaným v knize a k navrhovanému zúžení termínu *märchen*; na kritiku finské školy reaguje až v samém závěru. Stith Thompson opět shrnuje Wesselského názory a namítá, že představitelé finské školy berou existenci literárních variant na vědomí a uznávají jejich přiměřenou důležitost, jen ne v míře, jakou vyžaduje Wesselski. Celkově se ale Thompsonova odpověď stejně jako Krohnova nese v umírněném duchu; Thompson přímo neodmítá Wesselského kritiku, avšak věří, že jediným možným způsobem, jak prokázat její oprávněnost a zároveň i pravdivost Wesselského hypotéz, je realizace dlouhé řady studií literárních verzí s použitím jednotné metodologie.

Nejzajímavější je úplný závěr Thompsonovy recenze, v němž píše, že největší hodnotou finské školy je historicko-geografická metoda: „*It may be remarked that the value of the work of the Finish school is not so much in their conclusions, especially their general speculations, as in their rigorous method of assembling material and analyzing it and interpreting. That all practitioners of the method do not succeed is little to the point.*“¹⁵⁷ Jedná se o stanovisko ne nepodobné tomu, které je zdůrazňováno v Krohnových pozdějších pracích, ať už v podobě přetlumočené Olrikovy citace ve Folklore Methodology (viz 7.2 výše) nebo v jedné z jeho posledních prací Übersicht über einige Resultate der Märchenforschung [Přehled některých výsledků pohádkového studia] z roku 1931, v níž Kaarle Krohn recenzuje několik desítek absolventských prací, s jejichž výsledky ne vždy souhlasí, ačkoli k jejich dosažení použili historicko-geografickou metodu a vyjadřuje se k poznámkách svých kritiků.¹⁵⁸

10. 2 Kritika z Ruska

Kritika od ruských folkloristů se týkala hned několika aspektů finské školy. Část

¹⁵⁶ THOMPSON, STITH. A Folklorist's Progress: Reflections of a Scholar's Life. Indiana University Press 1996. p. 108

¹⁵⁷ THOMPSON, STITH. Versuch einer Theorie des Märchens by Albert Wesselski. *Modern Philology*, Vol. 32, No. 2. 1934. s. 221

¹⁵⁸ GOLDBERG, CHRISTINE. The Historic-Geographic Method: Past and Future. *Journal of Folklore Research*, Vol. 21, No. 1. 1984. p. 1–18

kritiky mířila na Aarneho typologický katalog, část na historicko-geografickou metodu jako takovou a část si vzala za cíl jednotlivé monografie. Mezi představitele rané ruské folkloristiky kritizující finskou školu patřil např. V. J. Propp, A. I. Nikiforov, N. P. Andrejev nebo V. Petrov.

Andrejev studoval Kazaňskou státní univerzitu, která byla na začátku 20. století ruským centrem finské školy; působili tam např. i Aleksandr Nikiforov a Walter Anderson, pod jehož vedením Andrejev a Nikiforov studovali.¹⁵⁹ Andrejev recenzoval řadu prací finské školy a přeložil a doplnil Aarneho Katalog pohádkových typů. Také Nikiforov byl recenzentem několika prací, včetně monografií Andrejeva a Andersona a kritikem historicko-geografické metody. Námitky obou folkloristů se nesly v podobném duchu jako ty, které o několik let později vznesl Vladimir Propp. Andrejev, Nikiforov a Propp soustředili největší část kritiky na koncept pohádkového typu a jeho následné katalogizování. Stanovené typy nepovažovali za jasně vymezené a stabilní, Propp konkrétně namítá, že syžety kouzelných pohádek *si jsou často velmi blízké, části jedné pohádky mohou být přeneseny v nezměněné podobě do pohádky jiné a kritéria pro dělení syžetů nejsou objektivní*.¹⁶⁰ Proppova kritika byla publikována v prvním ruském vydání Morfologie pohádky v době, kdy Aarneho Katalog pohádkových typů ještě postrádal Thompsonovo rozšíření. Nemožnost oddělení jednotlivých syžetů nebyla jedinou výtkou namířenou jeho směrem. Propp nesouhlasil s celým konceptem Aarneho klasifikace založené na typologických vlastnostech, ale v souladu se svým přesvědčením o nutnosti klasifikovat pohádku na základě její výstavby, navrhoval, aby se typy stanovily na základě jiných kritérií: „*Aarneho rejstřík je však nebezpečný z jiného důvodu. Vzbuzuje nesprávné představy o podstatě věci. Přesné dělení na typy de facto neexistuje, velmi často je to jen fikce. A i když nějaké typy jsou, pak neexistují v té rovině, kde je vidí Aarne, nýbrž v rovině strukturních vlastností navzájem se shodujících pohádek, jak o tom bude řeč později.*“¹⁶¹ S využitím morfologických kritérií poté vypracoval vlastní klasifikaci, která předpokládala, že všechny kouzelné pohádky jsou jednoho typu.

Nikiforov se k nejasnosti pohádkového typu vyjadřuje při analyzování Andersonovy monografie věnované typu AT 1360C *Old Hildebrand*¹⁶², kdy dokazuje, že se často spojuje s

¹⁵⁹ HOWELL, DANA P. *The Development of Soviet Folkloristics*. New York: Garland Pub. 1992. p. 236

¹⁶⁰ ZÁVODSKÁ, BARBORA. *Morfologická analýza pohádek* [bakalářská práce]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 2013. s. 15

¹⁶¹ PROPP, VLADIMIR. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H. 2008. s. 19

¹⁶² Tento typ AT 1360C je opět příkladem splývání motivu a typu (jedná se o motiv K 1556 Old Hildebrand), tedy další záležitosti, kterou Propp Aarnemu vytýká: „*U určité skupiny pohádek Aarne dokonce porušuje své zásady a náhle zcela nečekaně a dost nedůsledně opouští dělení podle syžetů a přechází k dělení podle motivů.*“ PROPP, VLADIMIR. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H 2008. s. 20

mnoha verzemi typu AT 571B *The Hymphamp*¹⁶³ z kategorie kouzelných pohádek, přičemž postupy odhalení ženina milence jsou vzájemně zaměnitelné. „*Nikiforov asks if it is defensible to isolate the anecdote on the ground of the rhymes alone and pose it as a «type» in order to investigate it, or whether it would not be better to handle it in the kontext of similar tales, although they do not contain the rhymes.*“¹⁶⁴

¹⁶³ ATU 517B *Lover Exposed*.

Uther uvádí řadu dalších typů, s nimiž se ATU 517B může kombinovat, ale překvapivě mezi nimi 1360C nenalezneme.

¹⁶⁴ JASON, HEDA. The Russian Criticism of the "Finnish school" in Folktale Scholarship. *Norveg*, 14. 1970. p. 286

11. Opozice k typologické klasifikaci folklorní prózy

Předchozí kapitoly se věnovaly finské folkloristice a sestavování klasifikace folklorní prózy. Ve stejné době, kdy vznikal Aarneho Katalog pohádkových typů se analýzou folklorní prózy zabývala i řada folkloristů převážně ruské provenience, kteří ale pracovali na základě jiných teoretických východisek. Aarneho práce je příkladem typologické klasifikace, která je ve své podstatě etická – pracuje s etickými jednotkami jako je typ nebo, v případě Thompsonova Motif-index of folk-literature, motiv. Ruská folkloristika vycházela z formalismu či strukturalismu a jeho optikou folklorní prózu analyzovala a klasifikovala.

Snaha hledat emické jednotky a jejich prostřednictvím studovat pohádky se ale dotkla i finských folkloristů, byť až v době, kdy vliv historicko-geografické metody začal ustupovat. Přepřevování metody jednoho z nejvýraznějších ruských formalistů, odborníka na kouzelnou pohádku Vladimira Proppa, se ve Finsku ujala folkloristka Satu Apo z univerzity v Helsinkách. Modifikace a aplikace Proppovy metody na pohádku se stala předmětem její disertační práce z roku 1986 Ihmesadun rakenne [Struktura kouzelné pohádky], která se dočkala i anglického upraveného vydání pod pozměněným názvem The Narrative World of Finnish Fairy Tales. Práce nabízí kromě textově orientovaného rozboru narativní struktury pohádky i analýzu jejího možného významu a postav: „*The classical structural analyses of folk narratives are in turn accounts of the manifest contents of texts, formalist in the sense that no attempt is made to understand the semantics of the narratives in relation to any extra-textual phenomenon; the structural analysts have not usually debated what a folk tale tells us about people and their culture. 'Pure' analysis of structure appears to have gone out of fashion.*“¹⁶⁵

¹⁶⁵ APO, SATU. The Narrative World of Finnish Fairy Tales. Helsinki: Academia Scientarum Fennica 1995. p. 20

11. 1 Narativní makrostruktury

Při analýze pohádkové struktury identifikuje Apo v pohádkách základní narativní makrostruktury, které jsou tvořeny sériemi sekvencí (označené jako *plot constituents* – *dějová jednotka*). Tyto dějové jednotky se nacházejí na vyšší úrovni abstrakce než Proppova funkce¹⁶⁶, ale zároveň můžeme tvrdit, že se jedná pouze o shluky dvou až tří těchto funkcí, jde o jakési vyabstrahované sekvence. Takovou dějovou jednotkou může být *the hero obtains a magic object from a donator he meets or a promise of help*, která v sobě sdružuje funkce D, E, F (první funkce dárce, reakce hrdiny, obdržení kouzelného prostředku).

Často ale dochází k tomu, že Proppově funkci odpovídá pouze jedna dějová jednotka, např. s funkcí F (hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek) je totožná dějová jednotka *hero receives magic object from donor*. Při aplikování dějových jednotek poté dochází k tomu, že pohádky sledující Proppovu syntagmatickou strukturu plní i stejné funkce, odlišné jen v tom, že je Propp označuje písmeny zatímco Apo větami. Pohádky zařazené Apo do skupiny A1.1 (*hero wins bride by carrying out suitor's tasks*) tento problém nejlépe ilustrují. Jako prototypickou pohádku této skupiny uvádí Apo AT 621 *The Louse-Skin*¹⁶⁷, která obsahuje následující dějové jednotky: (1.) výchozí situace – svobodný hrdina, (2) hrdina získá kouzelný předmět od dárce nebo potká kouzelného pomocníka, (3) nevěstin otec uloží hrdinovi úkol, (4) hrdina splní úkol s pomocí kouzelného předmětu nebo pomocníka, (5) hrdina obdrží znamení, že je úkol splněn,¹⁶⁸ (6) hrdina odjede a zapře splnění úkolu,¹⁶⁹ (7) hrdina je nalezen a poznán,¹⁷⁰ (8) hrdina získá nevěstu, svatba. Proppem zaznamenaná struktura této pohádky by byla téměř totožná, obsahující funkce: $\alpha \beta \uparrow D E F M N W$, tedy funkce přesně odpovídající dějovým jednotkám.

Dějová jednotka (*plot constituent*) je tedy koncepčně ekvivalentní funkci, ale není jediným prvkem v kouzelné pohádce. Apo dále rozlišuje formu realizace dějové jednotky, která odpovídá formě funkce a konečně její samotnou realizaci, jež je na stejné úrovni jako

¹⁶⁶ Funkce je základní stavební prvek pohádky

¹⁶⁷ Thompson tento syžet zaznamenal následovně: (a) The princess has a louse flattened and it becomes as big as a calf. (b) At its death she has a dress made from its skin. (c) She is to marry the man who can guess from what the dress is made. (d) The hero learns by trickery and wins her. APO, SATU. *The Narrative World of Finnish Fairy Tales*. Helsinki: Academia Scientarum Fennica 1995. p. 224

¹⁶⁸ Tato dějová jednotka se ve studované verzi AT 621 nevyskytuje.

¹⁶⁹ Tato dějová jednotka se ve studované verzi AT 621 nevyskytuje.

¹⁷⁰ Tato dějová jednotka se ve studované verzi AT 621 nevyskytuje.

např. alomotiv v práci Alana Dundese The Morphology of North American Indian Folk Tales.¹⁷¹ Dějové jednotky byly určeny indukčně – Apo si nejprve rozdělila pohádky do skupin na základě komparace výchozí a finální situace, čímž získala dva základní pohádkové typy označené jako A a B. Pohádky ve stejné skupině poté podrobila další komparaci, čímž získala další kategorie. Výchozí hypotéza předpokládala, že vyskytují-li se ve stejné kategorii shodné či podobné prvky, je možné je seskupit do větších segmentů (již zmiňovaných dějových jednotek), každému z nich dát stručný popis a vytvořit tak základní strukturu charakteristickou pro jednotlivý pohádkový typ. Při použití této metody tak neodvratitelně dojde k situaci, kdy název pohádkové kategorie odpovídá schématu její struktury. Jinými slovy, máme-li typ hrdinka získává druha, tak jde zároveň o název pro celou skupinu kouzelných pohádek, ale stejně tak se jedná i o její narativní makrostrukturu.

11. 2 Klasifikace pohádkových typů

Jak bylo řečeno na předchozích řádcích, dějová jednotka je jednotkou emickou, která byla stanovena indukčně porovnáním pohádek ve stejných, Apo vymezených, skupinách. Klasifikace vychází ze strukturálních vlastností pohádky – nejprve jsou pohádky děleny na základě srovnání prvotní a výsledné situace, poté podle formy realizace dějové jednotky a nakonec podle jednotlivých realizací dějových jednotek. Zde je ještě nutné podotknout, že se stále pohybujeme na vyšší úrovni abstrakce než je Katalog pohádkových typů (viz dále).

Satu Apo si za svůj výchozí materiál zvolila pohádkovou tradici západního Finska, konkrétněji poté jihozápadní oblasti Satakunta. Apo využila materiálu ze sbírek *Společnosti pro finskou literaturu*; analyzovala celkem 235 pohádek zachycených v 19. století v šesti farnostech oblasti Satakunta. Výběr byl proveden kvantitativně – největší množství textů bylo zachyceno v Pori, Eurajoki a Tyrvää, zbývající tři oblasti reprezentují sousední farnost opět s největším množstvím textů (Ulvila, Eura, Hämeenkyrö). Převážná většina pohádek (80%) byla

¹⁷¹ DUNDES, ALAN. The Morphology of North American Indian Folk Tales. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1964

zapsaná v letech 1880 – 1899, nejstarší texty pochází z roku 1852 (celkem 7), naopak nejmladší z roku 1937; pohádky zachycené ve 20. století tvoří přibližně sedminu zkoumaného materiálu.

Podle Aarneho-Thompsonovy klasifikace¹⁷² se ve vybraném materiálu nachází 74 typů identifikovaných Aarnem a Thompsonem a dále poté 20 typů, které v AT klasifikaci zařazeny nejsou. Apo poznamenává ke své volbě materiálu a jeho vhodnosti pro potřeby výzkumu: *1) there is a large number of texts and plots, 2) the material contains the majority of the types common in Satakunta and the fairy tales of Western Finland, and 3) the material was not selected on grounds of content or artistic value: it covers plots not included in the classification of folk-tale types, plots cultivating sexual and anal motifs, and texts of inferior narrative style.*¹⁷³

Apo ve vybraném materiálu identifikovala čtyři základní pohádkové typy, které ještě doplňují tři skupiny pohádek stavějící na zveličování (*hyperbolic fantasy tales*), obsahující postavu šprýmaře (*trickster tales*), nebo kombinující více typů (*hybrid tales*). Nejzákladnější rozdělení je postavené na komparaci prvotní a výsledné situace – hrdina získá něco, co dříve neměl (typ A) nebo se původně harmonická situace změní v negativní (typ B). Podobně postupovali při vymezování pohádkových typů Claude Bremond, Elli-Kaija Kōngäs Maranda a Pierre Maranda, které Apo uvádí jako inspirátory tohoto dělení.

Nejčastěji se vyskytující typ ve studovaném materiálu byl typ „hrdina/hrdinka získává partnera“, který Apo označila jako A1, tento typ také nejvíce vstupoval do kombinací s jinými typy v hybridních pohádkách. Dodatečné dělení pohádek této skupiny poté Apo postavila na způsobu, jakým je původně negativní situace svobodného hrdiny změněna v pozitivní – jednalo se o splnění určitých úkolů (A1.1), záchranu před obludou (A1.2), zrušení zakletí (A1.3) nebo získání partnera pomocí erotických prostředků (A1.4).

¹⁷² Dále už jen AT klasifikace

¹⁷³ APO, SATU. *The Narrative World of Finnish Fairy Tales*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica 1995. p. 36

Další skupinu tvoří pohádky, v nichž hrdina získá bohatství, ale nevstupuje do manželského svazku (A2). Tento typ se jen zřídka vyskytuje nezávislé, častěji je součástí kombinovaných pohádek. Nejběžnějším způsobem nabytí bohatství je úspěšné složení zkoušky dárce (A2.1) a pomocí kouzelného předmětu (A2.2). Třetí skupinu tvoří pohádky, v nichž kouzelný předmět způsobí krizi (A2.3).

Pohádky, které spadají do skupiny charakterizované změnou neutrální situace v negativní, jsou označené písmenem B. První velkou skupinou tohoto typu je B1 – hrdina/hrdinka přemůže obludu, druhou poté B2 – hrdina/hrdinka vyhraje nad zločinem. Apo uvádí jako hlavní rozlišovací znak těchto dvou typů to, zda-li si je hrdina vědom blížící se hrozby. Vyhrožuje-li škůdce hrdinovi smrtí nebo uvězněním, jedná se o typ B1, ale je-li hrdina obětí plánovaného zločinu o němž nevěděl, zařadíme pohádku do skupiny B2.

Podkategorie typu B1 tvoří B1.1 – hrdinka, kterou uvěznil škůdce, svého vězňatele zničí a uprchne z jeho moci, druhou kategorií je B1.2 – hrdina/hrdinka pouze uprchne od škůdce. Poslední podskupinou je poté záchrana hrdiny, který měl dle smlouvy připadnout škůdci (B1.3). Typ B2 má také tři podkategorie: vyhnaná nevěsta je očištěna a dosazena zpět na původní pozici (B2.1), neprávem obviněná hrdinka je očištěna (B2.2) a hrdina/hrdinka přežije pokus o vraždu (B2.3).

11. 3 Satu Apo vs. Aarne

Satu Apo nenadřazuje akce aktantovi a z výše uvedené kategorizace pohádek je patrné, že postupuje obráceně – dělení je primárně prováděno z perspektivy hrdiny. K tomuto kroku ji mohla vést i skutečnost, že na úrovni akcí se pohádky nevyznačovaly dostatečnou regionální specifičností umožňující další komparaci. Aarne z perspektivy hrdiny pohádky neklasifikuje, pouze jedna kategorie je vytvořena podle konání hrdiny (*supernatural tasks 460 – 499*) a jedna je určena vlastnostmi hrdiny (*supernatural power or knowledge*). Apo se na stejnou úroveň abstrakce dostane až po několika konkretizacích, kdy každou z pohádek zařadí do AT klasifikace.¹⁷⁴ Ve většině případů platilo, že všechny studované varianty jednoho typu zařadila Apo při použití své metodologie pro klasifikování do jedné skupiny. Například všech sedm komparovaných variant typu AT 480 *The Kind and the Unkind Girls* patří podle Apo do skupiny A2.1. Jedinou výjimku tvoří případy, kdy se pohádkový typ oddělí hned při prvním dělení, tedy při komparaci výchozí a výsledné situace. Tento případ ilustruje např. pohádkový

¹⁷⁴ Jak bylo uvedeno výše, pouze 20 pohádek nemá svůj ekvivalent v Katalogu pohádkových typů.

typ *The White and the Black Bride* (AT 403). V satakuntském korpusu, s nímž Apo pracovala se vyskytují dvě pohádky, které by byly podle AT klasifikace zařazeny pod jednotný typ 403 (s distinkcí A *The Black and the White Bride: The Wishes* /B *The Black and the White Bride*), které Apo zařazuje pod skupinu B2.1, ale některé zaznamenané varianty katalogizuje i jako A1.4.¹⁷⁵

¹⁷⁵ APO, SATU. *The Narrative World of Finnish Fairy Tales*. Helsinki: Academia Scientarum Fennica 1995. p. 268

12. Závěr

Diplomová práce měla za úkol přiblížit počátky první vědecké metody folkloristiky, tzv. finské školy. Dějiny finské folkloristiky stály, minimálně ve svých počátcích, na osobnostech, ale práce se snažila ukázat, že tyto osobnosti nepracovaly ve vzduchoprázdnu. Axel Borenius, kolega Julia Krohna, používal pro studium kalevalských run metodu podobnou historicko-geografické metodě, která počítala s migrací run prostorem i časem, což vede k jejich změnám a pro vysledování těchto změn je nutné provést komparativní lingvistickou analýzu, což je jeden z pilířů finské školy. Totožným způsobem pracoval i Julius Krohn v době, kdy v jeho badatelském působení došlo k zásadnímu obratu – Kalevala přestala být pokládána za autentické zachycení lidové slovesnosti a tedy za věrohodný zdroj pro její studium. Kaarle Krohn datuje tento obrat až do 80. let 19. století, ale předkládaná práce tvrdí, že se jednalo o záležitost staršího data, neboť již roku 1872 Krohn odmítl vycházet při studiu folklorní poezie pouze z Kalevaly.

Archer Taylor píše: „*But the Finnish method is only common sense*“¹⁷⁶ ve studii nazvané Precursors of the Finnish Method of Folk-Lore Study, v níž tvrdí, že základní východiska historicko-geografické metody byla aplikována ve folklorním výzkumu dávno před příchodem Julia Krohna a mohla být stejně tak „vynalezena“ ve Francii nebo Německu. Podobně se vyjadřuje i Alan Dundes v článku The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore.¹⁷⁷ Oba zmíněné studie se ale soustředí převážně na komparativní aspekt historicko-geografické metody, o jehož využití v dřívějším folklorním výzkumu nemůže být sporu. Přínos finské školy leží jinde. Dokázala spojit do té doby dvě protikladné koncepce, a sice evolucionismus a difuzionismus za pomoci pozitivistické metody textové kritiky. Zároveň si Julius i Kaarle Krohn jako první uvědomili, že varianty lokálně blízké si jsou podobnější a s narůstající vzdáleností se tyto podobnosti vytrácejí, což umožňuje sestavení určitého řetězu z vyskytujících se variant, z něhož je patrné, že lidová slovesnost byla předmětem migrace.

¹⁷⁶ TAYLOR, ARCHER. Precursors of the Finnish Method of Folk-Lore Study. *Modern Philology*, Vol. 25. No. 4. 1928. p. 486

¹⁷⁷ DUNDES, ALAN. The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore. *Journal of Folklore Research*, 23:2/3. 1986. p. 125–146

Nástupcem Julia Krohna byl jeho syn Kaarle, zakladatel finské školy ve folkloristice. Práce sledovala jeho badatelský vývoj – od jeho absolventské práce zabývající se zvířecími pohádkami po monografie, jež mu zajistily celoevropskou proslulost. Pod jeho vedením se z lokálně-historického výzkumu (*paikkakunnallis-historiallisen tutkimuksen*) stane geograficko-historická metoda (*maantieteellis-historiallinen metodi*) nebo také finská metoda (*suomalainen metodi*), mimo Finsko známá jako historicko-geografická metoda. Je nezbytné upozornit, že ve finském označení metody zaujímá první místo kritérium geografické, což koresponduje s faktem, že metoda je mnohem více geografickou než historickou.

V neposlední řadě se práce věnovala i dalšímu finskému folkloristovi, jemuž se dostalo mezinárodního uznání v míře snad ještě větší než v případě obou Krohnů, jejichž práce jsou hlavně z jazykových důvodů za hranicemi Finska až na výjimky neznámé. Jedná se o Antti Aarneho a jeho Katalog pohádkových typů. Kritickým ohlasům na jeho první vydání byl věnován jen menší prostor, neboť téma bylo již několikrát zpracováno, a to i v rámci bakalářské práce autorky. Kritici nejčastěji odmítali existenci ideálního typu jako celistvého syžetu, jenž může být studován samostatně, kritizovali nerovnoměrné zachycení evropské tradice, přílišný důraz na orální tradici a opomíjení literárních variant pohádek a absenci mnoha dalších typů. Jeden z největších kritiků finské školy, Vladimir Propp, nesouhlasil se zvolenými klasifikačními kritérii, tedy s klasifikováním pohádek na základě typu, ne struktury. Jeho strukturální klasifikace pohádek si našla své zastánce i ve Finsku; práci Satu Apo se zabývá jedna z posledních kapitol práce. Satu Apo navrhuje strukturální analýzu pohádek a z ní vycházející klasifikaci, která by dle jejích slov umožnila aplikovat *the research model to fairy tales from different cultural areas and to use it as the basis for comparisons*.¹⁷⁸ Pro tyto účely navrhuje nový prvek, tzv. dějovou jednotku (*plot constituents*). Jedná se o prvek abstraktnější než funkce, ale tato abstrakce je tak velká, že se vytrácí jeho užitečnost pro formulování bližších morfologických tvrzení. Dalším problémem je to, že v mnoha případech působí vzniklé dějové jednotky příliš arbitrárně na to, aby se daly využít pro studium dalších narácí. Práce s takto nahodile určenými prvky poté způsobuje, že při dělení pohádek do menších skupin není udržován jednotný princip klasifikace. Podobně jako byl Aarne kritizován za to, že mnoho pohádek by mohlo být zařazeno pod více typů,¹⁷⁹ tak i Apo klasifikuje vždy na základě jednoho prvku, jenž považuje za nejdůležitější – např. podskupiny kategorie A1.4 závisí na pohlaví hrdiny, zatímco v jiných skupinách na toto rozdělení není

¹⁷⁸ APO, SATU. The Narrative World of Finnish Fairy Tales. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica 1995. p. 21

¹⁷⁹ Problém, který se snažil vyřešit uvedením odkazů k dalším typům.

brán zřetel, přestože jsou zaznamenané varianty s oběma pohlavími.

Klasifikace Satu Apo i A. Aarneho ukazuje nejzásadnější problém, který musí každý folklorista sestavující klasifikační systém vyřešit – na jakém stupni abstrakce se pohybovat a jaké prvky jsou pro pohádku důležité. Tyto prvky lze jen stěží určit dedukční metodou na základě kritérií platných např. pro všechny pohádky. Folklorista musí pracovat s těmi, které vzejdou ze studovaného materiálu a jejich volba tak bude vždy záležet hlavně na jeho rozhodnutí. Antti Aarne postavil svoji klasifikaci na koncepci pohádkového typu a byť existovala a existuje řada badatelů, kteří s vymezenými typy nebo se způsobem jejich vymezení nesouhlasili, stále se jedná o největší přínos finské školy pro folkloristiku, jenž přežil všechny zkoušky časem.

13. Zdroje

13.1 Internetové zdroje

Antropologie. *Antropologický slovník* [online]. Jaroslav Malina a kolektiv. 2009
Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html> [25.5.2015]

Missä Kalevala on syntynyt? [online].

Dostupné z:

http://web.archive.org/web/20041103164118/http://www.muhos.fi/koivujatahtipaivat/missa_kalevala_on_syntynyt.htm [25.5.2015]

APO, SATU. Krohn, Kaarle. *Biografiakeskus* [online]

Dostupné z: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3513/> [25.5.2015]

APO, SATU. Tarina siitä, kuinka pääsimme Tuhkimon jäljille [online]. *Helsingin yliopisto*.

Dostupné z: http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/oivallukset/6_oivallus.htm [25.5.2015]

APO, SATU. Aarne, Antti. *Biografiakeskus* [online]

Dostupné z: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3513/> [25.5.2015]

KROHN, JULIUS. Kantelettaren tutkimuksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1900

Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45985/pg45985.html> [25.5.2015]

KROHN, JULIUS. Suomalaisen kirjallisuuden historia I: Kalevala. Helsinki: Weilin & Göös. 1885

Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/45984/pg45984.html> [25.5.2015]

LÖNNROT, ELIAS. De Väinämöine priscorum Fennorum numine. *Väitöskirja* [online]. 1827

Dostupné z: <http://neba.finlit.fi/kirjasto/digi/index.php?pagename=teokset-nimio&set=328> [25.5.2015]

ORAMO, ILKKA. Musiikinhistoria verkossa. *Sibelius Akatemia*. [online]

Dostupné z: http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=suomi_vapaudenaika3 [23.3.2016]

PARIS, GASTON. Mélanges de littérature française du Moyen Age [online]. 1912

Dostupné z: <https://archive.org/details/mlangesdelit00pari> [25.5.2015]

VRÁNA, FRANTIŠEK M. Moravské národní pohádky a pověsti [online]. Brno: vlastním nákladem 1880

Dostupné z: http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7cc61b07-7e65-11e1-a7ce-0050569d679d#monograph-page_uuid:76c627da-7e65-11e1-a7ce-0050569d679d [25.5.2015]

WESSELSKI, ALBERT. Märchen des Mittelalters [online]. 1925

Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1309674> [28.5.2015]

WESSELSKI, ALBERT. Versuch einer Theorie des Märchens [online]. 1925
Dostupné z: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/structure/1303196> [28.5.2015]

13.2 Literatura

ANDERSON, WALTER. Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1923

ANDERSON, WALTER. Zu Albert Wesselski's Angriffen auf die finnische folkloristische Forschungsmethode. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiiv 1935

AARNE, ANTTI. Finnische Märchenvarianten. Verzeichnis der bis 1908 gesammelten Aufzeichnungen. Helsinki: Suomalaisen Tiedetakatemia Toimutuksia 1911

AARNE, ANTTI. Übersicht der mit dem Verzeichnis der Märchentypen in den Sammlungen Grimms, Grundtvigs, Afanasjews, Gonzenbachs und Hahns übereinstimmenden Märchen. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemia Kustantama 1912

AARNE, A.; THOMPSON, S. The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1964

APO, SATU. The Narrative World of Finnish Fairy Tales. Helsinki: Academia Scientarum Fennica 1995

APO, SATU. Uusin Lönnrot-myytti ja kansanrunouden editiohistoria. *Elore, Vol. 16*. 2009. s. 1–21

AZZOLINA, DAVID S. Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography. New York: Garland 1987

BECKER, REINHOLD VON. Väinämöisestä. *Turun Viikkosanomat, No. 10*. 1819. s. 3–7

BORENIUS, AXEL A. Missä Kalevala on syntynyt? *Suomen Kuvalehti, No. 23*. 1873. s. 269–

ČERMÁK, JAN. Kalevala Eliase Lönnrota a Josefa Holečka v moderní kritické perspektivě. Praha: Academia 2014

DORSON, RICHARD M. Current Folklore Theories. *Current Anthropology, Vol. 4, No. 1*. 1963. p. 93–112

DUNDES, ALAN. Epic Laws of Folk Narrative. *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Rowman & Littlefield 1999

DUNDES, ALAN. The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore. *Journal of Folklore Research, 23:2/3*. 1986. p. 125–146

- DUNDES, ALAN. Geography and Folk-Tale Oicotypes. *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Rowman & Littlefield 1999
- GERBER, ADOLPH. Great Russian Animal Tales. *PMLA*, Vol. 6, No. 2. 1891. p. 1–39
- GOLDBERG, CHRISTINE. The Historic-Geographic Method: Past and Future. *Journal of Folklore Research*, Vol. 21, No. 1. 1984. p. 1–18
- HAASE, DONALD. The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales: A-F. Greenwood Publishing Group 2008
- HAAVIO, MARTTI. Elias Lönnrot. Leading Folklorists of the North: Biographical Studies (edited by Dag Strömbäck). Oslo: Universitetsforlaget 1971
- HAHN, JOHANN GEORG VON. Griechische und Albanesische Märchen. Leipzig: W. Engelmann 1864
- HAUTALA, JOUKO. Finnish Folklore Research 1828–1918. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1968
- HENDERSON, WILLIAM. Notes on the Folk Lore of the Northern Counties of England and the Borders, with an appendix on Household Stories by S. Baring-Gould. London: Longmans, Green and Co. 1866
- HOWELL, DANA P. The Development of Soviet Folkloristics. New York: Garland Pub. 1992
- CHRISTIANSEN, REIDAR TH. The Tale of the Two Travellers or the Blinded Man. A Comparative Study. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica 1916
- JASON, HEDA. The Russian Criticism of the "Finnish school" in Folktale Scholarship. *Norveg*, 14. 1970. p. 285–294
- KAUKONEN, V. Lönnrot ja Kalevala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1979
- KIEFER, EMMA E. Albert Wesselski and Recent Folktale Theories. Bloomington: Indiana University 1947
- KROHN, JULIUS. Wirolaiset ja ylimalkaan Länsisuomalaiset aineet Kalevalassa. *Suomi*, No. 2. Helsinki 1872. s. 135–176
- KROHN, JULIUS. Väinämöisen ja Lemminkäisen asunnoista sekä Kalevala-runojen syntymäpaikoista. *Kirjallinen Kuukauslehti*, No. 1. 1869. s. 99–101
- KROHN, JULIUS. Kirje vanhemmille 14.3.1854
- KROHN, JULIUS. Kirje vanhemmille 8.3.1854

KROHN, JULIUS. Kirje äidille 15.2.1854

KROHN, JULIUS. Kirje äidille 8.2.1854

KROHN, KAARLE. A Kind of Worship of the Dead in Finland. The International folk-lore congress of the World's Columbian exposition. Chicago: Charles H. Sergel company 1893

KROHN, KAARLE. Die geografische Verbreitung einer nordischen Thiermärchenkette in Finnland. *Fennia*, 3. 1890. s. 1–14

KROHN, KAARLE. Dritter Bericht über die Tätigkeit des folkloristischen Forscherbundes "FF". Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1913

KROHN, KAARLE. Folklore Methodology. Austin: University of Texas Press 1971

KROHN, KAARLE. Luettelo Suomalaisen kirjallisuuden seuran satukokoelmista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1885

KROHN, KAARLE. Suomalaisesta kansanrunoudentutkimuksen metodista. *Valvoja*, 2. 1909

KROHN, KAARLE. Suomalaisia Kansansatuja I: Eläinsatuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1886

KROHN, KAARLE. Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta I: viekkaamman suhde väkevämpäänsä, ketunseikoissa kuvattuna. *Suomi*, No. 3. Helsinki 1888

KULDA, BENEŠ M. Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry I, II. Praha: I. L. Kober 1874–1875

LEHIKAINEN, LAILA. Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu. Loimaa: Loimaan Kirjapaino Oy 1995

LÖNNROT, ELIAS. Kantele taikka Suomen kansan sekä wanhoja että nykyisempiä runoja ja lauluja. Toinen osa. Helsinki 1829

LÖNNROT, ELIAS. Uusi Kalevala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1909

MEYER, MAURITS DE. Les contes populaires de la Flandre. Aperçu général de l'étude du conte populaire en Flandre et catalogue de toutes les variantes Flamandes de contes populaires. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 1921

OLRIK, AXEL. Principles for Oral Narrative Research. Bloomington: Indiana University Press 1992

OLRIK, AXEL. The "Folklore Fellows": Their Organisation and Objects. *Folklore*, Vol. 23 No. 1. 1912. p. 111–114

PEKKILÄ, ERKKI. History, Geography, and Diffusion: Ilmari Krohn's Early Influence on the Study of European Folk Music. *Ethnomusicology*, Vol. 50, No. 2, 50th Anniversary

Commemorative Issue. 2006. p. 353–359

PENTIKÄINEN, JUHA. Julius and Kaarle Krohn. Leading Folklorists of the North: Biographical Studies (edited by Dag Strömbäck). Oslo: Universitetsforlaget 1971

PROPP, VLADIMIR. Morfologie pohádky a jiné studie. Jinočany: H & H 2008

PURANEN, RAUNI. Kaarle Krohn Bibliography. *Studia Fennica*, Vol. 11. 1964. p. 3–33

RICHMOND, W. EDSON. The Study of Folklore in Finland. Folklore Research around the World: A North American Point of View. Bloomington: Indiana University Press 1961

Román o Lišákovi. Praha: Odeon 1973

SIHVO, HANNES: Karjalan kuva: karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana. Helsinki: SKS 2003

STAHL, ADOLF LUDWIG. Alvoko. *La Revuo*, Vol 6. 1912

TAYLOR, ARCHER. Precursors of the Finnish Method of Folk-Lore Study. *Modern Philology*, Vol. 25. No. 4. 1928. p. 481–491

THOMPSON, STITH. A Folklorist's Progress: Reflections of a Scholar's Life. Bloomington: Indiana University Press 1996

THOMPSON, STITH. The Folktale. Berkeley: University of California Press 1977

THOMPSON, STITH. Versuch einer Theorie des Märchens by Albert Wesselski. *Modern Philology*, Vol. 32, No. 2. 1934. s. 219–222

UTHER, HANS-JÖRG. Reviewed Work: Tale Type and Motif-Indexes: An Annotated Bibliography by David S. Azzolina. *The Journal of American Folklore*, Vol. 102, No. 406, Vietnam. 1989. p. 479–484

UTHER, HANS-JÖRG. Type- and Motif-Indices 1980-1995: An Inventory. *Asian Folklore Studies*, Vol. 55, No. 2. 1996. p. 299–317

UTHER, HANS-JÖRG. The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia 2004

VÄISÄNEN, A. O. Suggestions for the Methodical Classification and Investigation of Folk Tunes. *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 1. 1949. p. 34–35

VRÁNA, FRANTIŠEK M. Moravské národní pohádky a pověsti. Brno: vlastním nákladem 1880

WILSON, WILLIAM A. Folklore and Nationalism in Modern Finland. Indiana University Press 1976

WILSON, WILLIAM A. Herder, Folklore and Romantic Nationalism. *Journal of Popular Culture*, No. 6. 1973. p. 819–835